UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Pavlína Brhlová

Jazykové prostředky u vybraných knih Hany Bořkovcové

Olomouc 2020

Vedoucí práce: Mgr. Luboš Veselý, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité zdroje a literaturu, které jsou uvedeny v závěru práce.

V Olomouci dne 20. 5. 2020 ……..……..

Pavlína Brhlová

Poděkování

Děkuji Mgr. Luboši Veselému, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, jeho cenné rady, užitečné připomínky, postřehy, ochotu při konzultacích a především trpělivost, se kterou ke mně přistupoval. Děkuji také své rodině a blízkým za jejich podporu při studiu.

Obsah

1 Úvod 6
2 Slovní zásoba 7
3 Spisovný a nespisovný jazyk 8
4 Vrstvy slovní zásoby (dle Přemysla Hausera, 1980) 9
4.1 Vrstva slovní zásoby podle příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka 9
4.1.1 Slova obecné češtiny 9
4.1.2 Regionalismy neboli slova oblastní 9
4.1.3 Dialektismy 9
4.1.4 Slang 10
4.1.5 Argot 11
4.2 Vrstva slovní zásoby charakterizovaná slohovými příznaky 11
4.2.1 Slova hovorová 11
4.2.2 Slova knižní 11
4.2.3 Odborné názvy, termíny 11
4.2.4 Poetismy 12
4.3 Vrstva slov podle časových příznaků 12
4.3.1 Slova zastaralá 12
4.3.2 Archaismy 12
4.3.3 Historismy 12
4.3.4 Neologismy, slova nová 12
4.4 Vrstva slov expresivních 13
4.4.1 Expresivní slova s citově pozitivním příznakem 13
4.4.2 Expresivní slova s citově negativním příznakem 13
4.5 Vrstva slov cizích 13
4.5.1 Přizpůsobení slovům domácím 13
4.5.2 Stáří přejetí cizích slov 14
4.5.3 Prameny přejetí 14
4.5.4 Funkce cizích pojmenování 14
4.6 Vrstva slov řídkých 14
5 Životopis a spisovatelská činnost Hany Bořkovcové 15
6 Analýza jazykových prostředků vybraných děl Hany Bořkovcové 17
6.1 Zakázané holky 17

6.1.1 Stručný děj 17
6.1.2 Charakteristika díla 17
6.1.3 Hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky 18
6.1.4 Prostředky slovotvorné a lexikální 22
6.2 Cesta kolem světa za osmdesát let 26
6.2.1 Stručný děj 26
6.2.2 Charakteristika díla 27
6.2.3 Hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky 27
6.2.4 Prostředky slovotvorné a lexikální 30
6.3 Stan, do kterého prší 32
6.3.1 Stručný děj 32
6.3.2 Charakteristika díla 33
6.3.3 Hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky 34
6.3.4 Prostředky slovotvorné a lexikální 37
6.4 My tři cvoci 40
6.4.1 Stručný děj 40
6.4.2 Charakteristika díla 41
6.4.3 Hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky 42
6.4.4 Prostředky slovotvorné a lexikální 45
7 Závěr 48
8 Seznam použité literatury 50
9 Anotace 53

1 Úvod

Knihy jsou nedílnou součástí našeho života. Již odmalička se čtení knih točí kolem nás všech. Rodiče čtou knihy svým dětem před spaním a s přibývajícím věkem si dítě bere knihy do rukou a pročítá si v nich samo. Úkolem rodičů a pedagogů je naučit děti, aby si uměly vybírat vhodné a kvalitní knihy pro četbu. Kvalitu literatury samozřejmě ovlivňuje samotný děj knihy, ale v pozadí nezůstávají ani jazykové prostředky, které autoři ve svých dílech používají. A právě na jazykové prostředky, které ovlivňují již zmíněnou kvalitu literatury, je zaměřena i tato bakalářská práce.

Pro práci jsme si zvolili rozbor knih spisovatelky Hany Bořkovcové, která je považována za autorku próz pro děti a mládež. Její život nebyl vůbec jednoduchý. Za okupace byla s celou rodinou deportována do koncentračního tábora, nejdřív do Terezína, později do Osvětimi. Tato skutečnost určitě autorku velmi ovlivnila při psaní knih. (cbdb.cz, 2009 – 2020)

Cílem práce je charakterizovat jazykové prostředky ve vybraných knihách Hany Bořkovcové. K rozboru jsme zvolili tyto díla, která jsou určena pro děti a mládež: *Zakázané holky, Cesta kolem světa za osmdesát let, My tři cvoci* a *Stan, do kterého prší*. Jazykové prostředky budou rozebírány po stránce lexikální i morfologické.

Práce bude rozdělena na dvě části. Teoretická část bude pojednávat o klasifikaci českého jazyka, o jeho spisovnosti, nespisovnosti a expresivitě. Dále pak přiblížíme stručnou charakteristiku tvorby Hany Bořkovcové. Při zpracování této části bude využito monografické procedury na základě obsahové analýzy a kritického zhodnocení sekundární literatury.

Obsahem praktické části bude rozbor jednotlivých knih autorky. Bude nastíněn stručný děj knihy a charakteristika díla. Rozsáhleji budeme rozebírat jazykové prostředky z roviny hláskové a tvaroslovné a z roviny slovotvorné a lexikální, které si ukážeme na konkrétních ukázkách z knih. Upřesníme funkci jazykových prostředků v autorčině stylu psaní.

2 Slovní zásoba

Slovní zásoba neboli lexikum českého jazyka nebo i jiných kulturních jazyků je velmi bohatá a také různě rozvrstvená. Základním lexikálním prostředkem je lexém: může být jednočlenný (slovo) či víceslovný (ustálené slovní spojení, frazém). Nikdo neovládá celou slovní zásobu určitého jazyka. Existují slovníky, které slovní zásobu zachycují abecedně, např. *Příruční slovník jazyka českého* obsahující 250 000 heslovitých slov, či *Slovník spisovné češtiny*, který obsahuje přibližně 50 000 slov. *„V jazyce s vyspělou kulturou, jako je čeština, odhaduje se slovní zásoba na 200 – 300 tisíc.“* (Bečka, 1992, s. 69)

Lexém lze podle přítomnosti příznaků rozdělit na příznakový a bezpříznakový, což vyjadřuje jeho význam. Lexém bezpříznakový je pokládán za neutrální výraz, který má podobu spisovného, frekventovaného, nezabarveného a neexpresivního slova. Lexémy příznakové s sebou nesou příznak různého typu. Dobový příznak rozděluje slova na historismy, archaismy a neologismy. Expresivní příznak uvádí slova s expresivitou kladnou (eufemismy) nebo zápornou (vulgarismy). Regionální příznak dělí slova na dialekty. Stylový příznak nám ukazuje různé publicismy, poetismy a termíny. (czechency.org, 2012 – 2018)

3 Spisovný a nespisovný jazyk

Český národní jazyk není na všech místech republiky jednotný. Záleží na mnoha kriteriích, podle nichž příslušník českého národa volí jazykové prostředky pro komunikaci. Mezi tato kritéria patří např. prostředí. Lidé jinak mluví doma, jinak mezi přáteli a jinak na veřejných místech (třeba úřadech). Velkou roli při volbě jazykových prostředků hraje také věk. Odlišné je vyjadřování starších a mladších lidí. Avšak i stejné generace můžou užívat jazyk rozdílně. Liší se též jazykové prostředky v projevech mluvených a v projevech psaných. Zásadní rozdíl je však mezi spisovným a nespisovným jazykem. (Grepl et al., 2008, s. 726)

Spisovný jazyk je jediným útvarem národního jazyka s funkcí reprezentativní, plní různé společenské funkce. Využívá se především ve sférách oficiálního styku, např. na úřadech, ve školách, v odborné a umělecké literatuře, televizi, rozhlase, atd. V hovorové vrstvě spisovné češtiny se objevují jazykové prostředky nespisovné. Hovorová čeština se užívá především v mluvené formě. (Hubáček, 2010, s. 24)

„Za hlavní znaky spisovné češtiny se pokládali její celonárodní platnost, reprezentativnost a kodifikovanost v jazykových příručkách, zejména v pravidlech pravopisu, gramatikách a slovnících.“ (Štícha, 2013, s. 25)

Útvary nespisovného jazyka jsou vymezeny sociálně (např. argot, slang) a teritoriálně (např. dialekty, interdialekty). Regionální odlišnost od spisovného jazyka dosahuje tím větší intenzity, čím se region vzdaluje více od centra a hlavního města Prahy. V dnešní době jsou poměrně zachovalé dialekty na Moravě. (Štícha, 2013, s. 25 – 26)

Spisovné jazykové prostředky plní reprezentativní funkci, neboť jsou užívány na celém území naší země. Nespisovné jazykové prostředky nejsou součástí spisovné češtiny a používají se zejména v neoficiálních oblastech. (princka.ujc.cas.cz, 2008 – 2020)

4 Vrstvy slovní zásoby (dle Přemysla Hausera, 1980)

Jádro slovní zásoby v naší řeči tvoří slova neutrální (např. voda, vzduch, les). Tato slova spadají do oblasti spisovného jazyka, můžeme jich využít v různých oblastech vyjadřování.

Ve slovní zásobě se vytvářejí různé jazykové vrstvy. Přemysl Hauser je ve své knize *Nauka o slovní zásobě* (1980, s. 18 – 19) charakterizuje podle příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka, podle původu, časové platnosti, frekvence užití, slohových příznaků a citovosti.

4.1 Vrstva slovní zásoby podle příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka

Rozdíly územní

4.1.1 Slova obecné češtiny

Jedná se o nespisovnou formu slov českého jazyka, která se promítá hlavně do mluveného projevu. Užívají se zejména na celém území Čech a některých místech Moravy. V obecné češtině dochází k morfologickým a hláskovým změnám, např. v koncovkách adjektiv: *mladý - mladej*, v některých slovech dochází k přidání tzv. protetického v: *okno – vokno* či k hláskové redukci: *jablko – jabko*. V psaném projevu se slova obecné češtiny užívají záměrně. (Štícha, 2013, s. 26)

4.1.2 Regionalismy neboli slova oblastní

Tato slova jsou regionálně omezená. Na území se setkává více než jedno nářečí a rozšiřuje se na větší oblast. Existují dvě skupiny regionalismů. Jednu skupinu tvoří tzv. moravismy, např. *dědina* (vesnice), *kamilky* (heřmánek), *zhlavec* (polštář), *hody* (posvícení). Druhou skupinou jsou tzv. čechismy, které se vyskytují na území Čech. Patří k nim např. *drandit* (ujíždět), *umolousaný* (ušpiněný), *přišel dlouho* (přišel později). (Hauser, 1980, s. 21)

4.1.3 Dialektismy

Jedná se o nespisovné útvary, které se užívají v místních nářečích na určitém území, např. na Valašsku, Slovácku. Nářečím se zabývá věda označující se jako dialektologie. Na Valašsku jsou to např. slova *ogar* (chlapec), *šufánek* (naběračka), *veselka* (svatba), *zemáky* (brambory), aj. (Čechová et al., 2008, s. 172)

„Dialekty dnes slouží jako nástroj jazykové komunikace (běžně mluveného dorozumívání) zpravidla jen v oblastech běžného a pracovního styku zejména na venkově nebo jako charakterizační prostředek v umělecké literatuře. Vzhledem ke spisovnému jazyku jsou to tedy útvary zeměpisné a funkčně omezené.“ (Hubáček, 2010)

Na území České republiky se rozlišují čtyři základní nářeční skupiny, a to:

1) Česká nářeční skupina
2) Hanácká (středomoravská) nářeční skupina
3) Moravskoslovenská (východomoravská) nářeční skupina
4) Slezská (lašská) nářeční skupina (Hubáček, 2010)

Rozdíly sociální

4.1.4 Slang

Slang je nespisovným jazykem určité sociální skupiny a dělí se na slovní zásobu profesionální a slovní zásobu slangovou.

Slovní zásoba profesionální, tzv. **profesionalismy** se vážou ke stejnému pracovnímu prostředí a k profesi či povolání. Většinou se jedná o nespisovné výrazy, které nahrazují termíny i neutrální vyjádření, např. slang lékařský: *chorobák* (chorobopis), *exnout* (zemřít), *pacoš* (pacient), *tepka* (totální endoprotéza), *centrál* (centrální žilní katétr), *fraxík* (Fraxiparin), *ležák* (pacient dlouhodobě ležící v nemocnici), slang železničářů: *ajznboňák* (železničář), *bludičky* (poziční světla), *bremzák* (brzdař), slang zednický, a další. Některé profesní slangy mají i spoustu slov cizího původu. Např. v oblasti ekonomiky se objevují slovíčka převzatá z angličtiny (cash – peníze v hotovosti). V této skupině se můžeme setkat s označením žargon, což je nadřazená a snobská mluva, kterou mluví např. politici či žurnalisti a další. (Hubáček, 2010, s. 32 – 34)

Slovní zásoba slangová se týká často konkrétní zájmové skupiny. Vyznačuje se velkou metaforičností, expresivitou, synonymností i variabilitou. Zájmové slangy jsou podle J. Hubáčka (2010) soubory lexikálních a frazeologických prostředků, které jsou typické pro:

a) Skutečné zájmové skupiny (slang sportovní, rybářský, trampský, myslivecký)
b) Dočasná společenství společensko-pracovní (slang studentský, vojenský)

4.1.5 Argot

Argot je nespisovný jazyk používaný skupinami, které se nacházejí na okraji společnosti, např. zloději a jiné kriminální živly. Někdy je označován jako **hantýrka** a tajná mluva. Tímto jazykem se dorozumívají jen příslušníci určitých sociálních skupin z důvodu zašifrování původního významu. Zlodějský argot využívá/využíval těchto slov: *prachy, chechtáky, lóve* (peníze), *káča* (pokladna), *chlupatej* (policista), *manžety, náramky* (pouta), *být v chládku* (být ve vězení). Tyto argotické útvary se často obměňují, aby byla zachována krycí funkce významu. (Styblík, 2004, s. 39)

4.2 Vrstva slovní zásoby charakterizovaná slohovými příznaky

4.2.1 Slova hovorová

Hovorové prostředky se ocitají na hranici spisovnosti a využívají se především v mluvených a neoficiálních komunikačních situacích. Neobsahují žádné vulgarismy, knižní a ani formální výrazy vysokého stylu. Je to běžný dorozumívací prostředek ve společenství. (Štícha, 2013, s. 26 – 27)

Jaroslav Hubáček (2010) uvádí tyto příklady hovorových prostředků: *„lexikální – univerbizované výrazy (asfaltka, panelák), slova cizího původu (lump, pakatel), slova domácí (koukat, kliďas), frazeologická spojení (dostat vyhazov, být ve vatě), gramatické tvary (hosti, aktivisti, můžou, děkujou) apod.“*

4.2.2 Slova knižní

Jsou omezená hlavně na jazyk psaný, který je oficiální povahy. Nalezneme ho v uměleckých a odborných textech. V mluveném projevu se používá při slavnostních příležitostech (např. *záhy, odvětit, tryznit*). Považuje se za vysoce vznešený jazyk, který se využívá v některých situacích právního jazyka. Nejedná se o zastaralé prostředky, i když se v ně někdy plynule mění. (princka.ujc.cas.cz, 2008 – 2020)

4.2.3 Odborné názvy, termíny

Odborné názvosloví, tzv. terminologie hraje důležitou roli ve vědních a technických oborech. Ne termíny je kladeno několik podmínek. Měly by být jednovýznamové, ustálené, neutrální a nosné. (Hubáček, 2010, s. 74, 340)

4.2.4 Poetismy

Užívají se pouze v poezii a básnické próze. Jelikož se vyskytují v uměleckém textu, nesou funkci esteticky sdělnou. Jsou to např. slova: *oř, luna, vesna, čiročirý, ot, op*. Většinou vznikají jako slova autorská, přejetím, vytvořením složenin.

4.3 Vrstva slov podle časových příznaků

4.3.1 Slova zastaralá

„*Pojmenování, kterých se v soudobých projevech přestalo užívat nebo která jsou z užívání vytlačována, označujeme jako zastaralá.“* (Hauser, 1980) Tato slova jsou ojediněle využívána např. pro potřebu zvláštního vyjádření. Neřadí se mezi ně slova, která jsou již mrtvého původu. Slova zastaralá se dělí na archaismy a historismy. (Hauser, 1980, s. 41)

4.3.2 Archaismy

V současné době jsou vytlačovány slovy novými, nyní běžnými. Archaismy můžou pojmenovávat různé skutečnosti, vlastnosti, děje, mohou jimi být také spojky (*anžto, ačkoliv*ěk) a citoslovce (*namoutě, ajta*). Archaismy můžeme rozdělit podle míry stárnutí ještě do několika podskupin: Slova poněkud zastaralá, např. (*drahný* – dlouhý, *bradýř* – holič), slova zastarávající, mezi které SSJČ řadí např. (*chmelovina* – pivo), *funebrál* – pohřební zřízenec, *četník* – policista, *čeledín* – chasník, pacholek) a slova zastaralá (Hauser, 1980, s. 41 – 42)

4.3.3 Historismy

Jsou to slova označující zaniklé skutečnosti, např. názvy historických zbraní (*palcát*), názvy peněz (*groš*) či sociálních pozic (*nevolník*). (Čechová et al., 2008, s. 170)

4.3.4 Neologismy, slova nová

Nové lexémy vznikají jako složeniny a odvozeniny z českého i cizího jazyka. Pokud se užívají delší dobu, ztrácejí svoji neobvyklost. Vznikají ve spojitosti s rozvojem vědy a techniky. Za neologismy považujeme např. tato slova: *vozíčkář, grant, tunelovat.* Neologismy lze rozdělit jako slovotvorné, které vznikají odvozováním (*zprávař*), skládáním (*velkoobchodní*) a zkracováním (*voška*). Dále jako neologismy souslovné (*internetová peněženka*), frazeologické (*Bílý kůň, Black Friday*) a sémantické, kdy běžná slova dostávají nový význam. (Hauser, 1980)

4.4 Vrstva slov expresivních

Tyto jazykové prostředky nesou kladný nebo záporný emocionální příznak. Do expresivních výrazů mluvčí promítá svůj postoj, pocit a hodnocení. Jsou to např. tato slova: *vrahoun, čmajznout, mrzák, naklaďák.*

4.4.1 Expresivní slova s citově pozitivním příznakem

a) Zdrobněliny (*medvídek, ouško*)
b) Slova důvěrná (*zlatíčko, brouček*)
c) Slova domácká (*dědoušek*)
d) Dětská slova (*papat, hajat*)
e) Eufemismy (*skonat, zesnout*)

4.4.2 Expresivní slova s citově negativním příznakem

a) Slova hanlivá (*křáp, barabizna*)
b) Slova zveličelá (*psisko, tlusťoch*)
c) Slova zhrubělá (*žvanit, chlastat*)
d) Dysfemismy (*zdechnout*)

4.5 Vrstva slov cizích

Kromě slov domácích jsou v českém jazyce zastoupena také slova cizího původu. Tato slova se přizpůsobují výslovnosti, grafice, gramatice a slovotvorbě českému jazyku. Vrstva se dále člení podle přizpůsobení slovům domácím, stáří přejetí, podle jazyků, ze kterých bylo slovo přejato a dle funkce.

4.5.1 Přizpůsobení slovům domácím

Slova cizí přizpůsobivá, zdomácnělá

Proces přizpůsobení cizích slov byl tak rychlý, že si uživatelé ani neuvědomují jejich cizí původ: *skútr, fyzika, škola, džes, salát, kritika, politika*. U těchto výrazů je počeštělý pravopis a také se skloňují podle českých deklinačních vzorů. Při skloňování se v některých případech objevují odchylky, např. *datum – data* a některá slova jsou nesklonná, např.: *taxi, kupé, finále*. (Poliachová, 2008, s. 12)

Slova cizí nepřizpůsobivá

Tato slova jsou stále pociťována jako cizí. Patří zde např.: *happy end, hobby, show, kajak*, *whisky*. Tyto výrazy se píší původním pravopisem a zpravidla zůstávají nesklonné. (Hauser, 1980, s. 52 – 54)

4.5.2 Stáří přejetí cizích slov

Slova, která jsou přejatá do češtiny, můžou mít různé stáří: čím jsou starší, tím jsou více zdomácnělá. U některých slov, která se stala součástí češtiny před mnoha staletími, vůbec nepociťujeme cizost, např.: *škola, sobota, klobouk, křída, kapsa*. Naproti tomu stojí slova, která jsou přejatá nově a nestihla ještě úplně zdomácnět: např. *maté, calvados, transfúze*. (Hauser, 1980, s. 54)

4.5.3 Prameny přejetí

Přejímání slov z různých jazyků do češtiny probíhalo odedávna. Nejdříve se slova přejímala z latiny a řečtiny. Latina se uplatňuje v medicínském a právním oboru (např. *alibi, doktor, profesor, titul*), řečtina např. v matematice (*parabola, hyperbola*). Velký počet nových a nyní už známých slov přichází také z jazyka německého (*mince, punčocha*), ruského (*vzduch*), francouzského (hlavně módní výrazy – *flanel, manžeta*), italského (v hudebním světě – *piano, legato*), aj. (Poliachová, 2008, s. 13)

V současné době se nejčastěji přejímají cizí slova z jazyka anglického: v oblasti sportu (*snowboard, time out, play off*), počítačové techniky (*server*), ekonomiky (*cash flow*) a dalších oborů. (Poliachová, 2008, s. 13)

4.5.4 Funkce cizích pojmenování

Důležitou a kladnou roli hrají slova, která slouží v mezinárodní komunikaci. V případě, že nemají domácí ekvivalent, jsou tato slova běžně užívaná i ve světě a u nás zdomácní, např. *sport, automobil, mešita*. Jiná situace nastává, pokud tato slova mají domácí ekvivalent: *gramatika – mluvnice*, *opis – parafráze*. (Malá, 2010, s. 25 – 26)

4.6 Vrstva slov řídkých

Tuto vrstvu lze rozdělit na slova řidší (např. *čerstvota – čerstvost*) a slova řídká, která se užívají velmi ojediněle (např. *dokončitel*). (Hauser, 1980, s. 58)

5 Životopis a spisovatelská činnost Hany Bořkovcové

Hana Bořkovcová (rozená Knappová), známá prozaička, autorka knih pro děti a mládež, se narodila 4. června 1927 v Praze do rodiny drobného podnikatele. (slovnikceskeliteratury.cz, 2018) V roce 1938 začala studovat na pražském reálném gymnáziu, ze kterého byla po dvou letech, tedy v době okupace, vyloučena kvůli židovskému původu. Z rasových důvodů navštěvovala židovskou měšťanskou školu. V červenci roku 1943 nastala situace, že spolu s celou rodinou byli transportováni do koncentračního tábora v Terezíně. V terezínském ghettu se starala o menší děti. Později byli deportováni do tábora v polské Osvětimi. Zde zahynul její otec i bratr. Hana se díky lži, že jí bylo již 18 let, zachránila. Byla poslána se svou matkou a jinými práceschopnými ženami do ženského pracovního tábora v Kurzbachu. V květnu 1945 se jí i matce podařilo vrátit zpátky do Prahy. Návrat do běžného života ale nebyl vůbec jednoduchý. Lidé, kteří válku přežili, byli velmi psychicky a fyzicky vyčerpaní. Touha Bořkovcové po práci s dětmi a stát se spisovatelkou, byla odsunuta do pozadí. V roce 1946 se totiž provdala za Aleše Bořkovce a měla s ním 5 dětí, kterým se věnovala naplno. To je taky důvod, proč byla zaměstnána jen krátce. V letech 1964 – 1966 pracovala jako úřednice ve Fyziologickém ústavu ČSAV a v roce 1967 v tiskárenském časopise Typografia. (Šubrtová a Chocholatý, 2012)

Od roku 1964 publikovala v měsíčnících *Host do domu* a *Plamen*. Pro knihy Hany Bořkovcové je typický žánr společenské prózy pro děti a mládež se závažnými tématy. Řeší v nich především snahu utéct ze samoty a zabývá se vzájemnými vztahy a dorozumíváním se mezi různými generacemi. (Mandys, 2013) Zasáhla také do příběhové prózy ze současného dětského života.

„Bořkovcová usiluje o to, aby příběh o dětech byl zobrazením jejich vlastní prožitkovosti světa a jejich hodnotové škály, aby se nestal prostředkem vnějšího popisu, normativního zaměření a autoritativního pohledu.“ (Chaloupka a Voráček, 1984)

Její knižní prvotina *Světýlka*, kterou vydala v roce 1971, byla určena dospělým čtenářům. Poté se již začala věnovat především tvorbě pro děti a mládež. Nejspíše díky tomu, že se věnovala dětem, se Hana Bořkovcová dokázala vcítit do psychiky dětí a uměla zobrazit jejich pocity a myšlení. (literatiznasictvrti.cz, 2013 – 2014) Pro děti a mládež napsala například romány *Cesta kolem světa za osmdesát let* (1982) a *My tři cvoci* (1973), příběhy *Jdi pryč* (1994) a *Cizí holka* (1999), novelu *Stan, do kterého prší* (1986). Tématu války, německé

okupace a holocaustu se věnovala v knize *Zakázané holky* (1995). (Šubrtová a Chocholatý, 2012)

Spisovatelka zemřela 25. února 2009 v Praze. Posmrtně byl poté vydán ještě její deník z let 1940 – 1946, který nese název *Píšu a sešit mi leží na kolenou*. (pametnaroda.cz, 2008 – 2020)

6 Analýza jazykových prostředků vybraných děl Hany Bořkovcové

6.1 Zakázané holky

6.1.1 Stručný děj

Tento příběh pojednává o přátelství dvou dívek v těžkém období války a doby holocaustu. Janka se vrací po prázdninách z chaty a těší se na svou kamarádku Dinu, se kterou sedí ve škole v lavici. Bohužel se už ve škole nepotkají. Rodiče Jance vysvětlují, jaká je situace a proč se po Dině nikdo ve škole neshání. Otec jí objasňuje rasové problémy a rozdíly mezi árijským lidem a Židy. Janka se nechce své kamarádky vzdát a tak podstupuje tajné výpravy ke Goldmannům. Dinin otec si to zpočátku nepřeje, ale nakonec Jance dovolí opatrné návštěvy. Dopředu jí vysvětlí určitá bezpečnostní opatření – nikdo totiž nemůže vědět o jejích návštěvách. Kdyby někoho potkala a vyptával se jí, chodí k paní Šímové, která bydlí o patro výš. Vždy, když Janka od židovské rodiny odchází, jde jedna z Dinin sester s košem, aby zkontrolovala situaci.

Goldmannovy dcery – Dina, Míša a Eva, protože jsou Židovky, nesmí chodit do školy a tak jsou doma. Děvčata si proto vymyslí svůj vlastní svět „Karamelového království“, kde zastávají role princezen. Janku do tohoto světa také vpustí jako rytíře Janka. Společně vedou soudy a rozhodují, co dělat v určitých situacích. Rozhodují také o Frantovi, kterému pomůžou, když ho jeho otec chce dát učit se do Německa. Společně se spolužáky chtějí vystrašit učitelku Vondru, která se neustále do Franty naváží. Vše dospívá až do takové situace, že se Franta pokusí o sebevraždu. Po letních prázdninách už dochází k rychlému spádu. Přátelé Jančina otce jsou zadrženi za zakázané poslouchání cizího rozhlasu. Tato situace dopadá i na rodinu Janky. Otec od nich odejde na dobu, než se všechno uklidní. Goldmannův přítel Josef je vyzván k transportu. Janka dostane angínu a než se uzdraví, tak už jsou Goldmannovi také pryč. Janka tajně doufá a čeká na jejich návrat.

6.1.2 Charakteristika díla

Hana Bořkovcová toto dílo vydává v roce 1995 v nakladatelství Albatros. Příběh je plný citů, přátelství, lidskosti a také obětavosti. Děj je zasazen do prostředí válečné Prahy v počátcích čtyřicátých let.

Příběh knihy je vyprávěn retrospektivně, kdy začíná i končí vyprávěním a vzpomínáním dvou starých lidí. Je založen na mnoha kontrastech: Čech – Němec, Žid – Árijec, svoboda – nesvoboda, dětství – dospělost, přátelství – nenávist, válka – mír, život – smrt, a další. Kniha je rozdělena do 23 krátkých kapitol, přičemž první a poslední kapitola je psána ze současnosti.

V knize najdeme krátké jednoduché věty i rozsáhlá souvětí. Kniha dětem nenuceně přibližuje období války, jak probíhal v té době život a čím vším si lidé museli projít. Tato tvorba Hany Bořkovcové je určena čtenářům od 11 let.

6.1.3 Hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky

Jazykové prostředky, které autorka v knize použila, se odchylují od spisovného jazyka. Vedle něho se totiž objevuje celá řada nespisovných výrazů. V promluvách postav i vypravěče se ukazují hláskové i tvaroslovné prostředky obecné češtiny. V dialozích si postavy mnohdy zjednodušují některé složité souhláskové skupiny. Například u slov *když, kdyby* nevyslovují počáteční souhlásku *k* (*dyž, dyby*) a u slova *vždycky* nevkládají souhlásky *vž*, ale říkají *dycky*.

Autorka často do textu vkládá slovesa, které mají podobu obecněčeskou. Spisovnou koncovku *-í* nahrazuje koncovkou *-ou* (*prohrajou, užijou*).

Slovník paní Zounarové, které říkají zkráceně Zounarka, obsahuje dialektismy a zdrobněliny (*rohlíčky*).

Dina a její sestry si vymyslely svůj pomyslný svět *Karamelového království*. Do něho, po společné domluvě, přizvaly i Janku. Při této hře děvčata používala spisovný, místy dokonce knižní jazyk.

A) Hláskové prostředky

- **Protetické „*v*“,** např.:

*„A každej kluk, na kterýho dělala **voči**, koukal vždycky zrovna kousek vedle ní.“ (Bořkovcová, s. 47)*

„My jezdily dycky radši v zadním voze, protože to tam víc hází, ale dyž *teď do předního nemůžem, tak je ten zadní **votrava.** Tak sme rádi, dyž nám někdo povídá, co se venku děje. Teda tam, kam není vidět z našeho **vokna**.“ (Bořkovcová, s. 60)*

*„Píše se to nut a znamená to **vořech**, ale dybys ji chtěla rozlousknout, tak na ni musíš vzít kladivo, protože obyčejnej louskáček by na ni nestačil.“* (Bořkovcová, s. 62)

- **Odsunuté *„j“*,** např.:

*„Možná, že **ste** si všimli, vy nebo váš pán, tý cedule, co mám teď ve výkladě, ale to víte, to se musí, dyž **sou** teď takový časy, a vono nic netrvá věčně –“ (Bořkovcová, s. 22)*

*„To je dost, že **deš**.“ (Bořkovcová, s. 25)*

*„**Seš** jasnovidná?“ zeptala se Eva se zájmem. (Bořkovcová, s. 61)*

*„**Menuje** se Čerytaun.“ (Bořkovcová, s. 62)*

- **Spisovná hláska *„ý/í“* uprostřed slova je zaměňována za nespisovné *„ej“*,** např.:

*„Zatím se nic moc neděje a mohlo by **bejt** hůř.“(Bořkovcová, s. 36)*

*„Tedy jen třikrát **tejdně**, dyž jí zrovna není hůř, a moc špatně ji **bejvá** jen někdy.“ (Bořkovcová, s. 50)*

*„**Zejtra**?“ (Bořkovcová, s. 50)*

*„Mně se po ní **stejská**,“ řekl Franta prostě.* (Bořkovcová, s. 76)

- **Spisovná hláska *„é“* uprostřed substantiv je sporadicky nahrazována hláskou *„ý/í“*,** např.:

*„Opeču škubánky od včerejška, ale **polívka** už není –“ (Bořkovcová, s. 31)*

*„Jmenuje se tak po mléčných karamelách, ale taky, aby každej hned poznal, že jí ještě teče **mlíko** po bradě.“(Bořkovcová, s. 62)*

- **Zjednodušení těžkých souhlásek a souhláskových skupin,** např.:

*„Šla bys naší mámě zase ukázat zub, **dybysme** si ňákej vytrhly?“ zašeptala. (Bořkovcová, s. 16)*

*„**Dyž** není nic jinýho.“ (Bořkovcová, s. 140)*

*„Jsou v ní **jabka**.“ (Bořkovcová, s. 175)*

B) Tvaroslovné prostředky

- **Nespisovná koncovka *„ej“* místo spisovné *„í/ý“* u adjektiv a pronomin,** např.:

*„Ale přece se nedá potrestat viníka, když to **žádnej** není.“*(Bořkovcová, s. 28)

*„Klidně třeba ten **německej.** “*(Bořkovcová, s. 38)

*„Jak by nám tenhle **mrňavej** pes moh něco udělat.“*(Bořkovcová, s. 49)

*„Teda **každej** občan. I **čestnej,** “ dodala rychle.* (Bořkovcová, s. 62)

*„To je **takovej starej zamilovanej** příběh, víš.“ (Bořkovcová, s. 112)*

- **Tvary sloves zakončené na *„ej“*,** např.:

*„A takovýhle dlouhý šaty se **nosej** do tanečních.“* (Bořkovcová, s. 43)

- **Nespisovná koncovka *„ý“* namísto spisovné *„é“* v adjektivech,** např.:

*„Kolik dáme dnes rohlíčků? Jsou **čerstvý,** zrovna je přivezli.“ (Bořkovcová, s. 12)*

*„A taky je pro ně **nebezpečný**, když si budou myslet, že jsme se na danej povel všichni najednou zbláznili.“ (Bořkovcová, s. 39)*

*„Paní Bartáková se dycky plíží, jako by šla někoho vykrást, a na **každým** kroku se ohlíží, jestli ji někdo nestopuje.“ (Bořkovcová, s. 42)*

- **Nespisovná koncovka instrumentálu plurálu u substantiv, adjektiv a pronomen,** např.:

*„Tak jakej je mezi **náma** rozdíl?“* (Bořkovcová, s. 39)

*„Ale stejně to nestojí za to, protože by ti skřípala mezi **zubama**.“* (Bořkovcová, s. 63)

*„To je s **váma** dneska zábava.“* (Bořkovcová, s. 112)

*„Aspoň už nebudete tvrdit, že se do vašeho sklepa někdo dostal **zavřenýma dveřma**.“* (Bořkovcová, s. 147)

- **Redukovaná slabika 1. osoby plurálu,** např.:

*„Nějak to **zvládnem**,“ řekla máma.* (Bořkovcová, s. 11)

*„Ovšem, že **nepřestanem**.“* (Bořkovcová, s. 23)

*„Jestli ovšem **nebudem** muset vyslechnout dvouhodinový projev.“* (Bořkovcová, s. 24)

*„My tři **nehlasujem**. My **rozhodujem**.“* (Bořkovcová, s. 61)

- **Neutrální způsob vyjádření,** (tvary slovesa být ve 2. osobě singuláru lze nahradit pouhým **„-s“**, které připojíme k prvnímu přízvučnému slovu ve větě) např.:

*„**Tos** dělala ty?“* (Bořkovcová, s. 64)

- **Slovesa ve 3. osobě plurálu končící na *„ou“*,** např.:

*„Dokud **neprohrajou**. A **prohrajou**.“* (Bořkovcová, s. 39)

*„Protože princezny odjakživa **potřebujou** rytíře,“ vysvětlila jí Míša.* (Bořkovcová, s. 63)

- **Příčestí minulé – užívání tvarů bez *„l“* u sloves 1. třídy, vzoru „nese“ a „peče“,** např.:

*„Jak by nám tenhle mrňavej pes **moh** něco udělat.“* (Bořkovcová, s. 49)

*„Víte, my máme na chalupě hrozně hodné sousedy, no, a ten pan Nezbeda vás taky nechává pozdravovat a spoustu toho **přivez**.“* (Bořkovcová, s. 82)

*„Josef nám **přines** pralinky,“ oznámila Eva, která ho ve dveřích předběhla a ukázala jim otevřenou krabičku.* (Bořkovcová, s. 86)

- **Příčestí minulé – užívání tvarů bez *„l“* u sloves 2. třídy, vzoru „tiskne“,** např.:

*„Jako by jemu tam zrovna v tu chvíli někdo **řek** – Teď rozsviť –.“* (Bořkovcová, s. 58)

*„Jak tě **napad** zrovna on?“* (Bořkovcová, s. 96)

- **Nespisovné kondiciální tvary sloves,** např.:

*„A my **bysme** si mohly založit takovou knihu, do který **bysme** si ty rozhodnutý případy zapisovaly.“* (Bořkovcová, s. 67)

6.1.4 Prostředky slovotvorné a lexikální

Román *Zakázané holky* v sobě ukrývá velké množství prostředků lexikální roviny. Nalézáme zde velké množství germanismů, které lépe vystihují období války a holocaustu. Tyto německé výrazy a slovní spojení jsou většinou doplněny i o český překlad. Autorka do textu zakomponovala i německou píseň, kterou se děti měli ve škole naučit.

„Die Fahne hoch, die Reihen dicht geschlossen, SA marschiert mit ruhig festem Schritt,

Kameraden, die Rotfront und Reaktion erschossen, Marschieren im Geist in unseren Reihen mit.“ (Bořkovcová, s. 74)

V knize se také několikrát objevuje hrubé až hanlivé označení pro nacisty a nacistické Německo (např. *nácci, rajch*).

Bořkovcová ve světě Karamelového království počeštila i pár anglických slov (např. *Čerytaun*, které označuje třešňové město, *Razberyrivr* neboli malinová řeka, *nat* jako oříšek).

Několikrát se v knize objevuje slovní spojení *doprčicpráce*, které používá mládež místo vulgarismů. Přeci jen je mluva postav uzpůsobena věkové kategorii čtrnáctiletých.

Postavy se často oslovují zdomácnělými jmény (*Janka, Bláža, Božka*), ke kterým občas přidávají citoslovce *hele*. Text je obohacen celkově o řadu částic i citoslovcí. Expresivní výrazy jsou v díle zastoupeny ve velké míře a to jak s citově pozitivním příznakem (*rohlíčky, brejličky*), tak s citově negativním příznakem (*drž hubu*).

Pro větší autentičnost a blízkost zde postavy hojně využívají různých obrazných příměrů a frazeologismů.

V díle můžeme zaznamenat dva typy řeči – autorskou řeč a řeč postav. Autorská řeč je převážně zastoupena současným spisovným jazykem, kdežto řeč postav využívá ve velkém množství hovorové a obecné češtiny. Autorská řeč nás seznamuje s různými situacemi a popisuje nám určité místa a postavy.

Např. uvádí popis přítele Josefa od Goldmannovy rodiny:

„*…tenhle cizí pán nebyl žádný filmový krasavec. Měl legrační brejličky, vytahaný svetr a nevyžehlené kalhoty a neměl kravatu. Ale těmi brejlemi se díval chytře a pozorně…“* (Bořkovcová, 1995, s. 86)

- **Přirovnání,** např.:

*Anežka řvala, že chce ty třešně, ale **její máma ji vlekla, jako by ji zachraňovala z hořícího domu**.* (Bořkovcová, s. 30)

*Josef se opravdu **zařehtal jako kůň**.* (Bořkovcová, s. 90)

„Kape ti ze šosu jako vodníkovi.“ (Bořkovcová, s. 172)

*Jenom k těm oblakům na krk nařídil druhý den přidat ještě zábaly, a dát se zamotat do studeného mokrého prostěradla, když je člověk **rozpálený jako žehlička**, není nic příjemného.* (Bořkovcová, s. 190)

- **Personifikace,** např.:

*„Doprčicpráce,“ **zašeptala ta prázdná židle** vedle Janky, ale teď v tom nebylo vůbec nic, co by člověka dokázalo potěšit.* (Bořkovcová, s. 27)

*Vlastně ji teď **obtěžovaly přestávky** víc než vyučování a na příští hodinu se docela těšila.* (Bořkovcová, s. 73)

*Nevěděla, o jaké knize mluví, i když se jí líbilo, že v ní **hvězdy říkají** – „Tady jsme“ –* (Bořkovcová, s. 83)

*„**Hvězdy se** tam nahoře **nesmějou ani nebrečí**,“ řekl.* (Bořkovcová, s. 84)

- **Hyperboly,** např.:

*Z přeplněného autobusu **vypadli** všichni tři **napůl udušení** a pak se ještě se všemi batohy a taškami museli natlačit do **nacpané** tramvaje.* (Bořkovcová, s. 10)

*Škola jí teď připadala tak vzdálená, jako by v ní byla naposled někdy v **minulém století**.* (Bořkovcová, s. 47)

- **Frazeologismy**, např.:

*Možná právě proto jí **šel na nervy.*** (Bořkovcová, s. 8)

*„Když bude každý plnit řádně své povinnosti, pojede tohle všechno **jak po másle**.“* (Bořkovcová, s. 35)

„Jmenuje se tak po mléčných karamelách, ale taky, aby každej hned poznal, že jí ještě ***teče mlíko po bradě.***“ (Bořkovcová, s. 62)

- **Oxymoróny,** např.:

„Za chvíli zas vstala, co jí taky zbývalo, že jo, nasadila takovej ten ***zoufale potěšenej*** *výraz a šla tetu uvítat.“* (Bořkovcová, s. 90)

Nějak nás nenapadlo, že už je to ***veřejné tajemství****.* (Bořkovcová, s. 102)

- **Metafora,** např.:

„No, táta jednou povídal, že tohle je ***doba temna****, proti který se tamta může jít schovat, ale že zas vylezem na světlo,“* (Bořkovcová, s. 151)

- **Slang,** např.:

*„****Slohák****,“ zavolala na mámu, zamávala jí a utíkala.* (Bořkovcová, s. 52)

- **Univerbizace,** např.:

„Chleba, brambory, ***minerálky*** *a takový věci budu nosit já.“* (Bořkovcová, s. 11)

- **Expresivní výrazy,** např.:

„V případě, že jsme ***vyfásli*** *Vondru za třídní.“* (Bořkovcová, s. 24)

Za Jankou někdo ***zafrkal****, takže paní profesorka byla nucena vrhnout tam káravý pohled a odvrátit jej od Franty.* (Bořkovcová, s. 26)

„Já v tom ***baráku*** *nebydlím.“* (Bořkovcová, s. 131)

„Dina tátu vždycky ***ukecá****.“* (Bořkovcová, s. 49)

- **Expresivní výrazy s citově negativním příznakem,** např.:

„Že je spíš ***debil****.“* (Bořkovcová, s. 69)

*„****Drž hubu****,“ pravil Pepík důrazně.* (Bořkovcová, s. 101)

„Jak tě mohlo napadnout tohle vykládat, ***ty drbno pitomá****?“ „Komu nadáváš,* ***blboune****?“* (Bořkovcová, s. 103)

- **Expresivní slova s citově pozitivním příznakem,** např.:

*„Kolik dáme dnes **rohlíčků**?“* (Bořkovcová, s. 12)

*Teď občas potkávala ve škole její sestry, ale ty se pravděpodobně žádného jednání nezúčastnily, protože jedné bylo v té době asi tak pět a druhá byla v **peřince**.* (Bořkovcová, s. 16)

*„Dina tě popsala tak, jako by se na tobě nedala najít **chybička** ani lupou.“* (Bořkovcová, s. 17)

*„Na tomhle bych si asi vylomil i zdravý zub,“ řekl Josef a vytáhl z krabičky tenký kožený řemínek, na které se houpal **malinký pantoflíček**.* (Bořkovcová, s. 94)

- **Zkrácená jména, slova,** např.:

*„Proč myslíš, že si tam **Zounarka** tu ceduli dala?“* (Bořkovcová, s. 11)

*Naproti tomu potkat na schodech **Vondru** je zlé znamení, které navíc začíná fungovat okamžitě.* (Bořkovcová, s. 32)

*„**Slohák**,“ zavolala na mámu, zamávala jí a utíkala.* (Bořkovcová, s. 52)

- **Skládaná slova,** např.:

*Potřebovala se jen podívat na tu výkladní skříň za sebou a zjistila s úlevou, že pan Šulc kromě toho, že dnes nabízí letní jablka a **rychlokvašené** okurky, zřejmě nic dalšího neoznamuje.* (Bořkovcová, s. 19)

*Člověk má vědět, kde bydlí, a rozhlížet se po okolí, i když to třeba všechno vidí rozmazaně, protože je **krátkozraký**.* (Bořkovcová, s. 21)

*A jejím **spoluvladařem** taky ne.* (Bořkovcová, s. 65)

- **Ironie až sarkasmus,** např.:

„Polívka není?“ opakoval táta. „Tak to je teda tragédie. Co si počnem?“ (Bořkovcová, s. 31)

Potkat na ulici kominíka znamená štěstí. Naproti tomu potkat na schodech Vondru je zlé znamení, které navíc začíná fungovat okamžitě. (Bořkovcová, s. 32)

„Tak už jste se vystonal ze své smrtelné choroby?“ (Bořkovcová, s. 131)

- **Cizí slova (germanismy),** např.:

Arisches Geschäftstálo *nahoře a pod tím česky Árijský obchod.* (Bořkovcová, s. 10)

*„**Jude***, Žid," řekla máma. (Bořkovcová, s. 29)

*„**Juden Eintritt verboten**. Židům vstup zakázán."* (Bořkovcová, s. 40)

*„Že seš židovský prase. **Saujud**," doplnil druhý a rozpřáhl se.* (Bořkovcová, s. 184)

6.2 Cesta kolem světa za osmdesát let

6.2.1 Stručný děj

V příběhu s detektivní zápletkou je hlavním hrdinou dospívající chlapec Dan. Spolu se svými kamarády Martinem, Štěpkou a teď i Pepkem mají zálibu v archeologických výzkumech, především z období Chetitů. V bádání je ale přeruší nečekaná událost. Danovi se stane úraz, na kterém částečně nesou vinu i jeho kamarádi – Štěpka a Martin. Dana srazilo auto a je na dlouhou dobu upoután na lůžko.

Dan žije pouze s matkou, která je na všechno sama. Ta proto o pomoc požádá babičku, se kterou se však vídají pouze dvakrát za rok při příležitosti narozenin. Dan z toho není vůbec nadšený, ale postupem času si k babičce nachází vztah a jsou si velmi blízcí.

Stěžejním prvkem děje je krádež. Luboš, Danův spolužák totiž ukradne náramek paní, které pomáhá, než zemře. Aby nebyl podezřelý, náramek si schová u Pepka. Ten, když to zjistí, dostane strach, že se bude muset opět vrátit do dětského domova. Když se o situaci doví Martin se Štěpkou, chtějí Pepkovi nějak pomoci. Ale bez Dana. Ten má svých starostí dost. Náramek si prozatím vezme domů Štěpka.

Dan je na své kamarády naštvaný, protože si myslí, že ho už při výzkumu Chetitů nechtějí. Ale kamarádi se pouze snaží pomoci Pepkovi.

Jednoho dne Martin se Štěpkou na Dana zazvoní. Babička jim otevře a je moc ráda, že Dana konečně navštíví. Dan je na ně však stále naštvaný. Babička mu proto začne vykládat příběh rasové nečistoty a přátelství z jejího mládí.

Kamarádi chtějí náramek co nejdříve vrátit, ale netuší, odkud ho Luboš ukradl. Babička se o náramku také dozví a společně se domlouvají, že ho vrátí do ztrát a nálezů.

Štěpce, které je nakonec celá záhada jasná, náramek spadne do řeky. Kamarádům i Danově babičce Štěpka objasňuje celý případ.

6.2.2 Charakteristika díla

Tato kniha byla vydána roku 1982 v nakladatelství Albatros. Příběh má detektivní zápletku. Ukazuje nám zklamání z přátelství, které se však nakonec projeví jako nedorozumění. Dan je izolován od svých přátel, školy a celkově i okolního světa. Díky tomu však lépe poznává svoji babičku, která mu přibližuje svůj život. Vysvětluje, že každý kráčí svou cestou kolem světa.

V knize se vyskytují postavy outsidera v podání Pepka a Luboše, kteří nějaký čas vyrůstali v dětském domově. Ten měl na ně značný vliv.

Děj je rozdělen do 16 kapitol. Každá nese svůj název. Příběh má chronologický spád, ale pro pochopení některých pasáží je zde zobrazen retrospektivní pohled.

Kniha je určena pro čtenáře od 11 let. Každá věková kategorie si tam však nalezne své. Mladší čtenáře bude nejvíce zajímat tajemství ztraceného náramku, kdežto starší čtenáře bude zajímat to, jak se vyvine přátelství mezi kamarády.

6.2.3 Hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky

Spisovatelka v této próze s detektivní zápletkou opět klade důraz na co největší autentičnost. Proto je příběh vyprávěn převážně obecnou a hovorovou češtinou. Snaží se, aby byl děj pro mladého čtenáře skutečný a důvěrný.

V knize je použita er-forma vyprávění, která je proložena dialogy postav. Zatímco vypravěč využívá spisovného jazyka, v promluvách postav je tomu jinak. Hrdinové používají ve své řeči různé hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky, které mají jak spisovnou, tak nespisovnou formu. Nespisovné jazykové prostředky se projevují v podobě obecné češtiny.

V díle se ocitají dvě typicky outsiderovské postavy v zastoupení Luboše a Pepka. Oba tito chlapci prošli zařízením dětského domova a jejich jazyk je o poznání odlišnější od ostatních postav. Jejich promluvy nejsou v knize tak časté, zato jsou velmi nespisovné. Opětovně využívají protetické *v* (*vono, votravovat, von*), často mění spisovné *-í* za nespisovné *-ej* uprostřed substantiv (*zejtra, tejden*) a v adjektivech používají místo spisovné koncovky *-í/ý* nespisovnou koncovku *-ej* (*nemocnej, padlej*). Postava Pepka dokonce občas koktá v první slabice slova.

Ostatní dětské postavy používají ve své mluvě obecnou češtinu, ale ne v tak hojném zastoupení. Babička se zase zmíní o rasové nečistotě a přiblíží tak svému vnukovi Danovi okrajově období holocaustu, které za svého mládí značně pociťovala, neboť její kamarádka a spolužačka byla Židovka.

Autorka se díky jazykovým prostředkům, které uzpůsobila mládeži, snažila vnuknout příběh dvou generací – generace Dana a generace babičky. Vysvětluje, že každý má svoji cestu. Někdo je teprve na začátku, jiný je již na konci. A záleží pouze na každém z nás, jaké podmínky si pro svoji cestu vytvoříme.

A) Hláskové prostředky

- **Protetické *„v“*,** např.:

*„A víte, na co **von** asi zapomněl? Že mě pak už nebude moct **votravovat**.“* (Bořkovcová, s. 83)

*„A aby mu někdo nešláp na kuří **voko**.“* (Bořkovcová, s. 135 – 136)

*„**Vochotně** posloužím.“* (Bořkovcová, s. 136)

*„Víte to **vode** mě. Na vlastní **voči** ste to neviděli.“* (Bořkovcová, s. 139)

*„Věříte praštěný babě a ani vás nenapadne, že tady ve třídě je **vopravdickej** zloděj.“* (Bořkovcová, s. 151)

- **Odsunuté *„j“***, např.:

*„Že **sem** to ukrad.“* (Bořkovcová, s. 83)

*„Ty si myslíš, že **ště** neni nejhůř?“* (Bořkovcová, s. 84)

- **Spisovná hláska *„ý/í“* uprostřed slova je zaměňována za nespisovné *„ej“*,** např.:

*„Von si **zejtra** vzpomene,“ zamumlal Pepek.* (Bořkovcová, s. 82)

*„A zase jsou byty, na kterých taky není nic zvláštního, **nejvejš** je tam vždycky vzorně uklizeno a člověk ani neví, že tam vlastně není moc rád – jenže ten byt za to asi ani nemůže.“* (Bořkovcová, s. 119)

- **Spisovná hláska *„é“* uprostřed slov je často nahrazována hláskou *„ý/í“*,** např.:

*„Pro mámu by bylo v pořádku, kdybych moh **utýct**.“* (Bořkovcová, s. 77)

*„Víš, naše **mlíkařka** zavírá v jedenáct.“* (Bořkovcová, s. 131)

- **Zjednodušení těžkých souhlásek a souhláskových skupin,** např.:

*„**Dybych** já ho shodil ze schodů, tak sem tam tu ránu zpátky.“* (Bořkovcová, s. 97)

*„Taky už sis všim, že je **dycky** všechno jinak?“* (Bořkovcová, s. 138)

B) Tvaroslovné prostředky

- **Nespisovná koncovka *„ej“* místo spisovné *„í/ý“* u adjektiv,** např.:

*Ahoj, **starej** rybáři, řekl si, ale ani to nebylo nic platné.* (Bořkovcová, s. 20)

*„Tobě se nezdá Luboš dost **opravdovej**?“* (Bořkovcová, s. 36)

*„Tak to už nejseš **nemocnej**, že ne,“ dodal.* (Bořkovcová, s. 83)

*„Kdybych jí jen tak zničehonic řekla, že je u nás ve skříni už pár měsíců **schovanej ukradenej zlatej** náramek, tak by se možná v první chvíli trochu lekla.“* (Bořkovcová, s. 84)

- **Tvary sloves zakončené na *„ej“*,** např.:

*„**Nevypadávej**,“slyšel říkat babičku a věděl, jak se na sebe v té předsíni podívaly.* (Bořkovcová, s. 67)

- **Nespisovná koncovka instrumentálu plurálu u substantiv a adjektiv,** např.:

*„Jen s **chytrýma holkama**, viď.“* (Bořkovcová, s. 119)

- **Nespisovné *„ý“* namísto spisovného *„é“* v adjektivech,** např.:

*„Chtěla jsem jen říct, že to tak dělají i **starý** zloději.“* (Bořkovcová, s. 36)

*„Nejsem tak padlej na hlavu, jak si vy **chytrý** myslíte.“* (Bořkovcová, s. 135)

- **Redukovaná slabika 1. osoby plurálu,** např.:

*„Ale víš co, dneska se na to **vykašlem**.“* (Bořkovcová, s. 48)

- **Neutrální způsob vyjádření,** (tvary slovesa být ve 2. osobě singuláru lze nahradit pouhým ***„-s“***, které připojíme k prvnímu přízvučnému slovu ve větě) např.:

*„**Tys** dnes ráno nebyla nakupovat?“* (Bořkovcová, s. 54)

*„To je od tebe hezké, Pepku, **žes** přišel.“* (Bořkovcová, s. 81)

- **Slovesa ve 3. osobě plurálu končící na *„ou“*,** např.:

*„**Pozdravujou** tě.“ „A **vzkazujou**, že příště tu budou jak na koni.“* (Bořkovcová, s. 18)

*„Už je taky dost velký, takže to vlastně ani **nepotřebujou**.“* (Bořkovcová, s. 59)

*„**Krejou** Pepka.“* (Bořkovcová, s. 163)

- **Nespisovné zakončení adverbií na „c“,** např.:

*„Rozhodně ji vidím **častějc** a víc toho s ní namluvím.“* (Bořkovcová, s. 14)

*„ – a jednak mluví **chytřejc**,“ doplnil ji Dan a připustil tak, že trochu babičku přece jen zná.* (Bořkovcová, s. 14)

*„Čím dál tím **stejnějc**.“* (Bořkovcová, s. 17)

- **Příčestí minulé – užívání tvarů bez *„l“* u sloves 1. třídy, vzoru „nese a „peče“,** např.:

*„Kdežto Luboš by **moh** nést v jedné ruce uhlák a v druhé Pepka.“* (Bořkovcová, s. 40)

*„Na světě se vůbec stávají věci, že by člověk **utek**.“* (Bořkovcová, s. 48)

- **Příčestí minulé – užívání tvarů bez „l“ u sloves 2. třídy, vzoru „tiskne“,** např.:

*„Že sem to **ukrad**.“* (Bořkovcová, s. 83)

*„Taky už sis **všim**, že je dycky všechno jinak?“* (Bořkovcová, s. 138)

6.2.4 Prostředky slovotvorné a lexikální

Lexikální prostředky v knize *Cesta kolem světa za osmdesát let* jsou založeny především na expresivních výrazech. Ty ve své promluvě využívá především mládež. Oživují příběh, který se díky nim stává pro čtenáře autentičtější.

V hojném zastoupení se zde vyskytují také obrazná přirovnání. Zvláště Štěpka v knize několikrát zmiňuje obrazný příměr, že *život není peříčko*. Celkově slovníček této mladé dívky je nejpestřejší. Ve velkém množství využívá také hovorové češtiny (*kramfleky*). Dan rovněž často přirovnává a zveličuje některé situace.

Vypravěč při popisu některých situací zobrazil v textu slova, které již můžeme považovat za zastaralá (*nevěl, več*). Pro dětské čtenáře jsou taková slova nejspíš cizí a mohou si pouze z kontextu domyslet, co asi znamenají.

- **Přirovnání,** např.:

*Ale **na takovém polském pobřeží to asi vypadá spíš jako u velkého rybníka**, nad kterým je pořád zatažené nebe.* (Bořkovcová, s. 8)

*Sice to bylo jen takové **cinknutí, ale i Martinovi to znělo jako zvonění na poplach.*** (Bořkovcová, s. 49)

Bavíme se tu už hodinu o škole jako idioti. (Bořkovcová, s. 52)

*„**Přilítli, jako by za nima hořelo**," zavrčel Luboš.* (Bořkovcová, s. 163)

- **Personifikace,** např.:

Polštář varovně zašustil. (Bořkovcová, s. 26)

*Možná, že když člověk ví docela určitě, co se stane, **osud se zachechtá** a zařídí to jinak.* (Bořkovcová, s. 50)

*Teď už se opravdu setmělo a v okamžiku, kdy si to Štěpka uvědomila, **vyskočil** na zdi **stín** větve.* (Bořkovcová, s. 107)

- **Hyperboly,** např.:

*Člověk nemůže ani zavrtět hlavou, a přitom to zrovna teď potřebuje udělat **asi tak stokrát za** den, protože doufá, že se mu třeba promíchají myšlenky a navrch vyplavou nějaké jiné.* (Bořkovcová, s. 13)

*Někdo mu přece musí podávat **ty milióny věcí**, které každých pět minut potřebuje.* (Bořkovcová, s. 43)

- **Slang,** např.:

*„Doma i ve **špitále**.“* (Bořkovcová, s. 46)

- **Expresivní výrazy,** např.:

*Třeba se mají s mámou taky **prima**.* (Bořkovcová, s. 8)

*Odemkl dveře **chajdy** a vítr je za ním přirazil.* (Bořkovcová, s. 19)

*„Lubošova máma **kecá**.“* (Bořkovcová, s. 39)

*„Takže s **babama**.“* (Bořkovcová, s. 58)

*„Copak se dá krást jen u týdle **baby**? To von **čmajznul** ten náramek,“ oznámil jim Luboš.* (Bořkovcová, s. 151)

- **Expresivní výrazy s citově negativním příznakem,** např.:

*Kdyby se člověku někdy stalo, že by nemohl souhlasit se sousedy v něčem důležitém, tak aby si o něm aspoň už předem nemysleli, že je **cvok**.* (Bořkovcová, s. 31)

*„Jenže kdo kromě Luboše by dokázal dlouho myslet na takovou **pitomost**.“* (Bořkovcová, s. 74)

*„Co **čumíte** na mě?“* (Bořkovcová, s. 151)

- **Zkrácená slova,** např.:

*„**Samo**,“ odpověděl Dan stručně.* (Bořkovcová, s. 123)

6.3 Stan, do kterého prší

6.3.1 Stručný děj

Novela *„Stan, do kterého prší“* svůj děj nemá zasazený do tematiky přírody a stanování, jak by se mnohým z nás mohlo zdát. Hlavním hrdinou a zároveň i vypravěčem je Honza, který nám vypovídá o svém dni. Od samotného začátku, kdy po sedmé hodině ranní vstane, až po noc, kdy po náročném dni zas uléhá opět do své postele. Vypravěč nám podává výpověď monologickou formou. Celých šestnáct hodin podrobně vypráví a promlouvá k nám o svých myšlenkách, skutcích, prožitcích i povinnostech a popisuje události celého dne.

Novela má v sobě zahrnuto několik menších příběhů, které se odehrály během dne a ve kterých vždy vystupuje i samotný Honza.

Vypráví o svých citech k Ance, kterou mu přebral Pavel. Dále o hodinách dějepisu a učiteli, který o něm tvrdí, že neprojevuje o dějepis značný zájem, aby z něho mohl maturovat. O referátu, který půjčil Pavlovi a ten ho využil pro svoji prezentaci. Dále pak o tetě Irce, které se momentálně hroutí život, protože skrz povinnosti a starost o dvě malé děti nemá na nic čas. Ani na sebe. Partner Míla jí to neulehčuje, a proto doma vyhlašuje stávku. O mrzutém dědečkovi, ke kterému chodí obden. Střídá se s mámou.

Své životní zkušenosti vypravěč v knize nesčetněkrát přirovnává právě ke stanu, do kterého prší.

„Už jste někdy seděli ve stanu, když venku lilo? Byli jste v suchu, přestože vás před deštěm chránila jen celta. Dokud jste se jí nedotkli. Ale jak jste to udělali, tak na vás tím místem začalo kapat. Já dneska neměl poslouchat to vysílání z kuchyně. Tak to vidíte – člověk by měl nevidět a neslyšet. Jenže už jsem slyšel. A funguje to. Bezvadně na mě kape ještě z týhle strany. Jako bych i bez toho nebyl zmoklej až dost. No řekněte sami, k čemu mi to je. K čemu to vůbec všechno někomu je, když stejně nikdo s ničím nemůže nic dělat.“ (Bořkovcová, s. 18)

„Jenže chce se vám číst, když vám prší do stanu? Pro změnu zase z jiný strany…“ (Bořkovcová, s. 29)

„Slyšíte? Už sem zase kape z dalšího místa. Já blbec. Myslíte, že se někdy dokážu aspoň dvě minuty tý celty nedotknout?“ (Bořkovcová, s. 31)

6.3.2 Charakteristika díla

Kniha byla vydána v Praze roku 1986 nakladatelstvím Albatros. Dílo je doprovázeno ilustracemi Kristiny Peřichové (dcera Hany Bořkovcové). Je určeno čtenářům od 13 let.

Kniha není nijak obsáhlá, má 172 stran a je rozdělena do jedenácti kapitol. Samotné kapitoly jsou pojmenovány v souvislosti s časem, který v díle hraje důležitou a nejspíš i primární roli. Objevuje se např. název *Ráno*, *Dvě hodiny dvacet pět minut*, *Večer*, *Čtrnáct hodin*, *Noc* a další.

Bořkovcová v knize použila jazyk jednoduchý, nijak náročný na četbu. Chtěla, aby text na mladé čtenáře působil autenticky.

6.3.3 Hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky

Bořkovcová ve své novele *Stan, do kterého prší,* využila v textu jazykové prostředky hláskové a tvaroslovné tak, že překračují hranice spisovnosti. Vedle spisovného jazyka, který je doprovázen i spisovnou hovorovou češtinou, je zde zastoupen v hojné míře nespisovný jazyk především v podobě obecné češtiny.

Vypravěčskou formou je ich-forma, kdy příběh vypráví hlavní hrdina Honza. Nevelký rozdíl je ve vyprávění Honzy a promluvou postav. Bystřejší čtenář ale může zaznamenat, že v dialozích postav jsou prvky nespisovného jazyka zřetelnější a častější, než v monologu vypravěče, který promlouvá ke čtenáři.

V díle jsou zastoupeny postavy všech generací. Vystupují zde malé děti, dospívající mládež, generace rodičů i starších osob. Lze si všimnout, že každá věková kategorie má trochu odlišnou schopnost komunikace. Malý Lukáš s Vávrou zatím neumí vyslovit všechny písmena, například souhláska *r* jim dělá problém a projevuje se žvatláním (*stavá čavodějnice*). Dospívající mládež ve své mluvě hojně využívá protetického *v*, které předchází samohlásce *o* (*vodbarvovat, votrava*). Rovněž užívají spousty hodnotících adjektiv, kdy místo spisovné koncovky *-ý* vkládají nespisovnou koncovku *-ej* (*protivnej, naštvanej, zmoklej*). Co se týká generace dospělých, hlavně teda Honzových rodičů a učitelů ve škole, dá se jejich mluva hodnotit ve valné většině jako spisovná. Pouze maminka, které byla nabídnuta práce ve zdravotnictví, používá slangově *špitál* místo nemocnice. Děda vnáší do textu krapet dialektu a starších výrazů (*grunt*). Jeho jazyk je velmi úsporný a mrzutý.

Spisovatelka použila prvky obecné češtiny, aby byl text pro čtenářskou mládež dostatečně autentický a blízký. Usiluje o to, aby se čtenář mohl ztotožnit s postavami.

A) Hláskové prostředky

- **Protetické *„v“***, např.:

*„To valíš **voči**, co?“* (Bořkovcová, s. 52)

*„Budete mít co **vodbarvovat**,“ komentovala nás Iva.* (Bořkovcová, s. 87)

*„Povídal jsem ti, že je se mnou **votrava**.“* (Bořkovcová, s. 124)

*„Teda řeknu ti, že ti to trvá, než se rozhoupeš, ale pak dokážeš předvíst, že nejsi žádný **vořezovátko**.“* (Bořkovcová, s. 159 – 160)

- **Odsunuté *„j“*,** např.:

*„Hele, tak **dem**, ne?“* (Bořkovcová, s. 61)

*„**Eště** je tady,“ oznámil Lukáš Vávrovi.* (Bořkovcová, s. 75)

- **Epenteze hlásek,** např.:

***Sedum** pryč.* (Bořkovcová, s. 7)

- **Spisovná hláska *„ý/í“* uprostřed slova je zaměňována za nespisovné *„ej“*,** např.:

*Takoví špunti zapomenou na každýho za **tejden**.* (Bořkovcová, s. 34)

*„V jednom kuse si sundaval a nasazoval **brejle** a koukal na Pavla, jako by si nebyl jistej, jestli před ním stojí von, nebo jen duch.“* (Bořkovcová, s. 52)

*„To nemá **vejšku**.“* (Bořkovcová, s. 124)

- **Spisovná hláska *„é“* uprostřed substantiv je nahrazována hláskou *„ý/í“*,** např.:

*Může to jenom znamenat, že se tam váš telefon ozval zrovna, když se loučí návštěva nebo začalo utíkat **mlíko** nebo něco podobnýho.* (Bořkovcová, s. 72)

- **Zjednodušení těžkých souhlásek a souhláskových skupin,** např.:

*„Víš, Šmíd na něm sedí a v jednom kuse mu oznamuje, že mu dá **štyrku**, i kdyby se naučil celej děják nazpaměť, protože vůbec nemyslí, a takový medy.“* (Bořkovcová, s. 50)

B) Tvaroslovné prostředky

- **Nespisovná koncovka *„ej“* místo spisovné koncovky *„í/ý“* u adjektiv a pronomen,** např.:

*Není **padlej** na hlavu.* (Bořkovcová, s. 8)

*I když táta je víc **protivnej.*** (Bořkovcová, s. 12)

*Jako bych i bez toho nebyl **zmoklej** až dost.* (Bořkovcová, s. 18)

*Na tohle se starších spolužáků ptát nemusím, protože Šmíd je mi **jasnej.*** (Bořkovcová, s. 22)

Každej *starej praktik se může mýlit.* (Bořkovcová, s. 58)

- **Tvary sloves zakončené na *„ej“*,** např.:

„Bude to tím, že se ***držej*** *předpisů a předpisy se* ***držej*** *jich.“* (Bořkovcová, s. 99)

- **Nespisovná koncovka instrumentálu plurálu u pronomen,** např.:

Ale určitě tam mezi ***nima*** *nevznikla panika, protože bude čtvrt.* (Bořkovcová, s. 7)

- **Nespisovná koncovka *„ý“* namísto spisovného *„é“* v adjektivech,** např.:

Hvězdy se tam někde točí v pořád ***stejný*** *tmě.* ***Žádný*** *stmívání.* ***Žádný*** *ráno.* (Bořkovcová, s. 7)

„Z ***opravdový čistý*** *lásky,“ dovolil jsem si poznamenat.* (Bořkovcová, s. 74)

- **Redukovaná slabika 1. osoby plurálu,** např.:

„Poslední hodinu ***jdem*** *domů.“* (Bořkovcová, s. 19)

Asi jste poznali, že patří do řecký konverzace – a tu teď ***nevedem****.* (Bořkovcová, s. 30)

Vstávají tak po druhé, takže ***stihnem*** *ještě chvilku blbnout, než budu muset letět na chemická praktika.* (Bořkovcová, s. 62)

- **Neutrální způsob vyjádření** (tvary slovesa být ve 2. osobě singuláru lze nahradit pouhým ***„-s“***, které připojíme k prvnímu přízvučnému slovu ve větě), např.:

*„****Povídalas****, že jsou tam u vás fajn lidi.“* (Bořkovcová, s. 16)

*„****Vypadals****, jako bys vo sobě nevěděl.“* (Bořkovcová, s. 43)

*„****Tys*** *u toho nebyl, ale měl tam věci,* ***žes*** *o nich jakživ neslyšel.“* (Bořkovcová, s. 52)

- **Slovesa ve 3. osobě plurálu končící na „ou“,** např.:

Prostě si tam někde ***rotujou.*** (Bořkovcová, s. 7)

Taktně mizí a nechává ty dva o samotě mezi tisícem lidí, včetně mě, co se na tý chodbě zbytečně ***vyskytujou****.* (Bořkovcová, s. 29)

„Plovárny mě odjakživa ***otravujou****.“* (Bořkovcová, s. 137)

- **Příčestí minulé – užívání tvarů bez „*l*“ u sloves 1. třídy, vzoru „nese“ a „peče“,** např.:

*Jenže arcibiskup pochopitelně nepospíchal, aby to udělal, takže na něj král **nemoh**, a odskákal si to ten, na koho **moh**.* (Bořkovcová, s. 10)

*Fakt jsem za to **nemoh** a letěl jsem potom jako závodník, ačkoliv jsem věděl, že už tam nebude.* (Bořkovcová, s. 88)

- **Příčestí minulé – užívání tvarů bez „*l*“ u sloves 2. třídy, vzoru „tiskne“,** např.:

*„**Všim** sis, že sem Iva už aspoň popátý vrhla pohled?“* (Bořkovcová, s. 47)

*„Hele, ten Pavel to dneska trochu **přepísk,** nezdá se ti?“* (Bořkovcová, s. 121)

*„Abych **nezakop**.“* (Bořkovcová, s. 122)

*„Jenže kdyby člověk nehrál sám před sebou, tak by si taky ani **neškrt**.“* (Bořkovcová, s. 135)

6.3.4 Prostředky slovotvorné a lexikální

Z lexikální a slovotvorné roviny jazykových prostředků se zde objevuje široký výběr uměleckých tropů. Jak již vypovídá název knihy *Stan, do kterého prší*, dílo se nese v duchu symboličnosti a obrazného přirovnání. Vypravěč neustále přirovnává své prožitky a události ke stanu, do kterého prší, např.:

Doufám, že teď odnikud neuslyšíte žádný kapky. (Bořkovcová, s. 33)

To bude asi tím, že ho mám uloženej v hodně děravým stanu. (Bořkovcová, s. 59)

Člověk se musí smířit s realitou. Na tomhle světě zatejká všude. (Bořkovcová, s. 107)

Jen jedno je jistý – že máme hlavy na to, aby nám na ně pršelo. Všichni. Prší na mladé i na staré a na ty malé taky. Ale mimochodem – s tou Liduškou to dobře dopadne. I kdybych tam měl ty přadleny dotáhnout osobně. Nad těma malýma se snad dá aspoň občas roztáhnout deštník. Nad těma starýma asi jen málokdy, když na ně prší nejvíc. Všechno to, co už se jim podařilo zkazit. A na ty mladý prší taky nejvíc. Protože na tom, aby toho co nejvíc zkazili, začínají zrovna pracovat. (Bořkovcová, s. 171)

Vypravěč má snahu těmito příměry oslovit čtenáře, aby se zamyslel nad svým životem. Upozorňuje na to, že jsou dny horší, ale i lepší. Ukazuje, že city jsou snadno zranitelné a že zasahují všechny bez výjimky.

Promluvy postav jsou založeny na výrazné expresivitě. Autorka tím chce docílit především autentičnosti. Aby se k příjemci dostalo zajímavým způsobem, který by jim byl blízký, to podstatné. Aby to v něm něco zanechalo. Přeci jen se Bořkovcová pomocí svých děl snažila vštípit nějaký výchovný vzor.

- **Přirovnání,** např.:

*„**Roztál jak polárka na vařiči**.“* (Bořkovcová, s. 52)

*Ale když se kolem dětského pokoje **proplížím jako Indián na válečné stezce,** dostanu něco k jídlu a pak si dáme s Irkou kafe.* (Bořkovcová, s. 62)

*Málem jsem zapomněl, že se toho **zvonku smím dotknout jenom jako by si na něj sed motýl**.* (Bořkovcová, s. 62)

*Vendula najednou **vyskočila. Jako čertíček ze škatulky a Zoro mstitel** v jedný osobě.* (Bořkovcová, s. 100)

*Venda chce spravedlnost s velkým S, ale nemělo vůbec cenu vykládat to Ivě, která **potřebuje spravedlnost asi jako mrtvej tatranku**.* (Bořkovcová, s. 132)

*A já **jsem utahanej jako zmoklej pes**.* (Bořkovcová, s. 138)

- **Personifikace,** např.:

*Možná že **čas**, který je asi **honí** víc, a v každým případě už dýl než mě.* (Bořkovcová, s. 12)

*Teď si myslí, že Pavlovou hlavou **pochodují myšlenky** v hustých zástupech.* (Bořkovcová, s. 53)

- **Hyperboly,** např.:

*Bylo tam tak porůznu aspoň deset špinavých hrnců a kastrolů a **asi tak půl miliónu neumytých talířů, hrnečků** a tak* – (Bořkovcová, s. 63-64)

*„Ale když si chci chvilku zahrát, a stejně se k tomu dostanu **jednou za uherskej rok,** tak ho to ruší.“* (Bořkovcová, s. 67)

- **Verš,** např.:

„…jak známo, nic netrvá věčně, ani láska k jedný slečně,…“ (Bořkovcová, s. 21)

- **Slang,** např.:

*Pro to poslední by jistý důvod byl, protože, jak si teď vzpomínám, Šmíd minule povídal, že jestli nebudu mít příště sešit v pořádku, nenechá mě z **dějáku** maturovat.* (Bořkovcová, s. 8)

*„Jestli nastoupím do **špitálu**.“* (Bořkovcová, s. 15)

*Má hotovou sociologii a estetiku nebo co, ale k tomu se učila ještě nevím kolik řečí, každý večer byla v divadle nebo na nějakém takovém podniku, a kdybyste s ní šli na **puťák**, utahala by vás všechny levou rukou a mě k tomu jako přívažek.* (Bořkovcová, s. 35)

- **Univerbizace,** např.:

*V každém případě by si oba ušetřili spoustu energie, kdyby si své ranní (jakož i jiné) rozhovory natočili na **magneťák** a po řadě si je pouštěli.* (Bořkovcová, s. 12)

*Míla je chemik a pracuje ve **výzkumáku**.* (Bořkovcová, s. 67)

- **Expresivní výrazy,** např.:

*Já bych nerad viděl někoho propíchnutýho mečem nebo zavalenýho **barákem** nebo hozenýho do Vltavy, a ještě míň rád bych koukal na ty, co tam ty druhý házejí.* (Bořkovcová, s. 10)

*„Dáš mu do huby, nebo budeš dělat **džentlasa**?“* (Bořkovcová, s. 21)

*„Jeden z nich teď vypil skoro celou **flašku**,“ řekla Irka zlomeně a hledala kapesník, který jí spadl pod židli.* (Bořkovcová, s. 38)

*„Bylo to bezva. Úplnej **trhák**.“* (Bořkovcová, s. 46)

*„**Fofrem**.“* (Bořkovcová, s. 80)

*„Kdo je u tebe **suchar**?“* (Bořkovcová, s. 99)

*„Na ten **biják** je ještě brzy, ale můžem cestou koupit lístky.“* (Bořkovcová, s. 104)

- **Expresivní výrazy s citově negativním příznakem,** např.:

*Já **blbec**.* (Bořkovcová, s. 31)

*Vůbec jsem netušil, jak **idiotský** řeči dokážu vést.* (Bořkovcová, s. 43)

*Nebo že mi ho **sežral** pes?* (Bořkovcová, s. 54)

*Mě by bylo taky jakživo nenapadlo, že si o mně Šmíd poslední dobou moh myslet něco jinýho, než že jsem **debil**.* (Bořkovcová, s. 58)

*Já **pitomec**.* (Bořkovcová, s. 83)

- **Zkrácená slova,** např.:

***Samo**, že nepřeju, ale o to nejde.* (Bořkovcová, s. 46)

*„Hele Anko, když můžeš všechno, nemohla bys přijít na **volej**? Zejtra hrajem a je nás málo.“* (Bořkovcová, s. 97)

- **Chemické termíny,** např.:

*„Připravíme si **okyselený roztok manganistanu draselného**,“ pravil.* (Bořkovcová, s. 86)

***„Kyselina sírová a líh**, co?“* (Bořkovcová, s. 102)

- **Odborný výraz,** např.:

*A teď mám čest oznámit vám, že na mém soukromém **chronometru**, který zaznamenává, jakou část té šestnáctihodinové cesty z postele do postele se nám podařilo urazit,….* (Bořkovcová, s. 26)

6.4 My tři cvoci

6.4.1 Stručný děj

Marjánka, Danka a Filip jsou tři sourozenci, kteří bývají často označování také jako tři cvoci. Tři cvoci proto, že je s nimi velká legrace a žádnou legraci nezkazí. Tvoří společně výbornou partu a mají plno kamarádů.

Hlavní dějová linie je detektivního charakteru. Dochází totiž ke ztrátě úplně nového kola. Pavlovi táta koupí sportku s přehazovačkou, podobnou jako už má jeho spolužák Vašek. Ta se mu však brzy ztratí. Hlavní podezření ihned padá na Jardu. Všichni ho bez důkazů obviní, aniž by alespoň tušili, jak to doopravdy bylo. Tuto záhadu se společnými silami snaží rozluštit tři cvoci.

Nejstarší z nich je Marjána, která má poměrně nízké sebevědomí. Není spokojená se svou postavou, protože je oplácanější. Najevo jí to dává i učitelka tělesné výchovy při šplhu. Zato je velmi vyspělá, rozumná a spolehlivá. Filip, zvaný Pip je nesmělý a ušlápnutý kluk. Spolužáci si z něj dělají legraci a občas se taky stane terčem bitky. Nejmladší je Danka. Ta je velmi odvážná a na rozdíl od svých sourozenců se ničeho nebojí. Mají velmi starostlivou maminku. V příběhu vystupuje taky jejich teta, tedy matčina sestra, kterou mají tři cvoci velmi rádi.

Jarda, o kterém si všichni myslí, že ukradl Pavlovi kolo, je typickou postavou outsidera. Od spolužáků se drží dál, vyvolává bitky a dokonce všechny nechává při tom, že to kolo ukradl. Pan učitel ví, že to Jarda nemá doma jednoduché a snaží se ho začlenit do kolektivu.

Záhadu ztraceného kola rozluští Pip, který sportku nalezne u Vaška v garáži. Ten ji však neukradl úmyslně, pouze si ji spletl s tou svojí. Při té příležitosti si všimne, že Vašek má snahu sestrojit nějaký stroj. Na obhlídku vynálezu přijde i pan učitel, který navrhne, aby se na sestrojování podíleli všichni kluci, ať se více poznají. Zapojí se dokonce i Jarda.

V pozadí děje autorka okrajově vzpomíná na období války a holocaustu. Rodiče tří cvoku byli za války zavřeni, neboť tatínek u sebe nechal bydlet hledaného člověka a maminka jim nosila jídlo. Němci na to nakonec přišli a zavřeli je.

6.4.2 Charakteristika díla

Kniha byla vydána roku 1987 nakladatelstvím Albatros. Jedná se o dětský román, kde parta sourozenců zažívá se svými spolužáky dobrodružství. Je určena pro čtenáře od 9 let.

Dílo není nijak rozsáhlé, má 144 stran. Ty jsou rozčleněny do jedenácti kapitol. Autorka vypráví román chronologicky v er-formě. Za každou kapitolou se nachází krátké pasáže, které jsou nazvány „Marjána uvažuje“, „Marjána uvažuje podruhé“ atd. Zde autorka využila psaní v ich-formě, kdy sama Marjánka promlouvá ke čtenářům. Retrospektivně se vrací k předchozí kapitole a zamýšlí se nad uplynulými událostmi.

Jazyk je jednoduchý, nenáročný na četbu. Autorka využívá vedle jazyka spisovného i jazyk nespisovný. Často využívá obecné a hovorové češtiny především v promluvách postav.

6.4.3 Hláskové a tvaroslovné jazykové prostředky

Bořkovcová ve svém díle *My tři cvoci* využila hláskových a tvaroslovných jazykových prostředků takových, aby se dětskému čtenáři přiblížila co nejvíce. Co se týká promluv jednotlivých postav v díle, jazyk nastavila tak, aby plnil především funkci autentickou. Proto zde využila jazykovou rovinu jak spisovnou, tak nespisovnou. Vedle spisovného, ovšem hovorového jazyka se zde objevuje mnoho nespisovných výrazů, ale i slovních spojení, které se nejvíce přibližují obecné češtině. Prvky hovorové i obecné češtiny se zde vyskytují z toho důvodu, aby se autorka přiblížila co nejvíce dětskému světu.

Z díla jsou patrné jazykové odchylky některých postav. U postavy Jardy jsou promluvy výrazně nespisovnější, než u ostatních postav. Můžeme soudit, že je tomu tak právě proto, že zastává postavu outsidera ze sociálního prostředí. Paní Fajtová, která chodí k rodině uklízet a je v pokročilejším věku zase vnáší do děje prvky nářečí. Nejvíce je zde zastoupena česká nářeční skupina, pro kterou jsou typické tyto znaky: změna *í/ý* v *ej* po ostrých sykavkách (*cejtila*), diftongizace *ý* > *ej* (*takovej slaboučkej, bejt*), protetické *v* (*vokno, votvírá, vobědval*). Paní Fajtová také neformálně a nedbale užívá tyto slova (*dyž, dycky, dyby, depak, du*) a zkracuje samohlásky (*nejni*).

Dále Bořkovcová v řeči postav využívá velký zástup hodnotících adjektiv, kdy spisovnou koncovku *-ý* nahrazuje nespisovnou koncovkou *-ej* (*bezvadnej, pěknej, strašnej, správnej*). Často využívá koncového *-s* ve 2. osobě singuláru ve složených formách minulého času (*vrátilas, neslyšels, říkalas*). Dalším frekventovaným prvkem je redukovaná slabika 1. osoby plurálu (*budem, zdrbnem, přijdem*).

Díky použití hovorové češtiny a nespisovné obecné češtiny je text pro mladé čtenáře bližší, neboť samy tento typ jazyka používají.

A) Hláskové prostředky

- **Protetické *„v“*,** např.:

*„Nedám se vod nikoho **votloukat**.“* (Bořkovcová, s. 55)

*„Nech je **votevřený**!“ poroučí ženský hlas.* (Bořkovcová, s. 60)

*„Tak mi to dej **vopsat**.“* (Bořkovcová, s. 68)

*„A jestlipak už **vodbědval**?“* (Bořkovcová, s. 88)

- **Odsunuté *„j“*,** např.:

*„Cvoci **dou**.“* (Bořkovcová, s. 14)

*„Posílejte si do polevšovny jiný, v týhle škole je plno takovejch, kerejm by to tam moc slušelo, a já bych je taky mohla **menovat**, dyby mi to stálo za to.“* (Bořkovcová, s. 34)

*„**Sou** lidi, který se nestyděj,“ řekne Marjána zřetelně.* (Bořkovcová, s. 78)

*„Už **du**, Danuško, už **du**,“ říká paní Fajtová a škrábe se ze stolu.* (Bořkovcová, s. 86 – 87)

- **Epenteze hlásek,** např.:

*„Martin devatenáct, Líba **osum**, já tři.“* (Bořkovcová, s. 72)

- **Zkrácená kvantita samohlásky,** např.:

*„A plackám nic **nejni**, to bych cejtila.“* (Bořkovcová, s. 84)

- **Spisovná hláska *„ý/í“* uprostřed slova je zaměňována za nespisovné *„ej“*,** např.:

*Měli by hrát kuličky, dokud sám neřekne – koukejte, co mám – a na to je zas jediná správná odpověď: – a co má **bejt**?* (Bořkovcová, s. 14)

*„**Žvejkejte**, dětičky, **žvejkejte**…“* (Bořkovcová, s. 43)

*„Natrhej je,“ říká Pepík, „takhle to bude trvat do **zejtřka** a já se musím naučit děják.“* (Bořkovcová, s. 72)

*„Já bych chtěl z toho **vozejku** zase udělat kolo.“* (Bořkovcová, s. 142)

- **Spisovná hláska *„é“* uprostřed slova je občas nahrazována hláskou *„ý/í“*,** např.:

*„Neřekli jste, že mám **vlízt** na půdu nebo do sklepa.“* (Bořkovcová, s. 75)

- **Zjednodušení těžkých souhlásek a souhláskových skupin,** např.:

*„**Puč** mi svízt,“ prosí a Andula by mu s chutí dala pohlavek.* (Bořkovcová, s. 16)

*„**Poď te**,“ škemrá Jarda.* (Bořkovcová, s. 34)

***„Dyť** by to chudák beze mě nezvládla.“* (Bořkovcová, s. 84)

*„Hlavně **dyž** je čisto, jak **dycky** říkám švagrový. Jenže vona – **depak**.“* (Bořkovcová, s. 85)

B) Tvaroslovné prostředky

- **Nespisovná koncovka *„ej“* místo spisovné *„í/ý“* u adjektiv,** např.:

*Jarda je **praštěnej**.* (Bořkovcová, s. 23)

*„Jenže na to je ho zase moc **velkej** kus, ne?“* (Bořkovcová s. 30)

*„A i když vypadal legračně, byl strašně **správnej**.“* (Bořkovcová, s. 50)

*„Von je **pitomej**.“* (Bořkovcová, s. 54)

*„**Strašnej**,“ odpovídá důrazně Pip.* (Bořkovcová, s. 64)

- **Nespisovná koncovka instrumentálu plurálu u substantiv a pronomen,** např.:

*„Tak co bude s těma **kuličkama**, blbouni,“ křičí.* (Bořkovcová, s. 16)

*„Táta s mámou zas seděli do rána nad **nějakýma vzorečkama**.“* (Bořkovcová, s. 30)

*„Hlavně s těma **čepicema**.“* (Bořkovcová, s. 51)

- **Nespisovné *„ý“* namísto spisovného *„é“* v adjektivech,** např.:

*„Ukrad mi **nový** kolo.“* (Bořkovcová, s. 21)

*„**Praštěný** lidi jsou fajn jen zdálky.“* (Bořkovcová, s. 47)

*„**Veřejný** volby nebo **tajný**?“* (Bořkovcová, s. 71)

- **Redukované slabika 1. osoby plurálu,** např.:

***Jdem** zas hrát a na kolo se **vykašlem**.* (Bořkovcová, s. 14)

*„Vstávat, bando,“ říká učitel Šťovíček, „**natáhnem** si geometrii. **Stěhujem** se, ale bez randálu, ať na nás nikdo nepřijde.“* (Bořkovcová, s. 38)

*„A jak mu to **dokážem**?“ „Že ho u něj **najdem**.“* (Bořkovcová, s. 54)

- **Neutrální způsob vyjádření,** (tvary slovesa být ve 2. osobě singuláru lze nahradit pouhým ***„-s“***, které připojíme k prvnímu přízvučnému slovu ve větě) např.:

*„**Neřeklas** nám ani, že se jmenoval Polívka,“ odpovídá Marjánka.* (Bořkovcová, s. 49)

*„**Muselas** jí říct, že to špatně dopadne, když jsi to věděla.“* (Bořkovcová, s. 50)

*„**Seděls** na schodech?“ zeptá se Ilona.* (Bořkovcová, s. 75)

- **Příčestí minulé – užívání tvarů bez „l“ u sloves 1. třídy, vzoru „nese“ a „peče“,** např.:

*S sebou by si ho vzít **nemoh**.* (Bořkovcová, s. 23)

*„I když se s tím teda Jarda **svez**.“* (Bořkovcová, s. 77)

- **Příčestí minulé – užívání tvarů bez „l“ u sloves 2. třídy, vzoru „tiskne“,** např.:

*„Abys **neprask**,“ varuje ho Andula, ale Pavlovi to nevadí.* (Bořkovocvá, s. 14)

*„**Ukrad** mi nový kolo.“ „**Neukrad**,“ vykřikne Andula.* (Bořkovcová, s. 21)

*„**Roztrh** jsem si tam bundu o hřebík,“ říká smutně Pavel.* (Bořkovcová, s. 59)

*„Tak co, Jardo, už ses **rozhod** to kolo vrátit?“* (Bořkovcová, s. 104)

- **Nespisovné kondicionální tvary sloves,** např.:

*„Mohli **bysme** někoho potkat.“* (Bořkovcová, s. 46)

*„My **bysme** ho přece nechytli. My bysme to kolo jako někde našli pohozené.“* (Bořkovcová, s. 56)

6.4.4 Prostředky slovotvorné a lexikální

V knize *My tři cvoci* se objevuje celá řada slovotvorných a lexikálních prostředků, mezi které také počítáme i ty umělecké.

Bořkovcová zařadila do promluv postav značné množství tropů, které plní funkci přenesení významu. Jejich součástí jsou v díle hlavně přirovnání, kdy se autorka snaží spoustu prvků k něčemu přirovnávat. Používá k tomu spojky *jako*. Usiluje o to, aby text byl pro

čtenáře názornější a autentičtější. Navíc to přináší obohacení slovní zásoby. Nezapomíná ani na personifikaci, kdy dává neživým věcem lidské vlastnosti (*lampy zapomněly svítit*).

Pasáže mezi jednotlivými kapitolami, kdy Marjána promlouvá ke čtenáři, jsou psány v ich-formě. Marjának nám mluví, hodnotí události z předchozí kapitoly a pokládá čtenářům značné množství řečnických otázek tak, aby se nad nimi mohl zamyslet. Svůj výklad prokládá spoustou expresivních výrazů, které jsou dětskému čtenáři tolik blízké.

Vyprávění autorka píše v er-formě. Vševědoucí vypravěč vypráví příběh, který je proložen mnohými dialogy postav. Tyto dialogy jsou psány na bázi hovorové a obecné češtiny. Postavy využívají ve své řeči expresivní výrazy, ojediněle i studentský slang a zkracují některá slova. Jak je u dětské populace známo, rády věci zveličují a přehánějí. Proto Bořkovcová zařadila do textu i hyperboly, které text zvýrazňují.

- **Přirovnání,** např.:

*Jenže dnes se **na chlapečka dívá, jako by byl průhledný**.* (Bořkovcová, s. 22)

*Všichni omámeně vstávají a ťapou po chodbě zaraženě a **tiše jako myši**.* (Bořkovcová, s. 38)

*Jenže je ve skutečnosti **něžná asi jako – jako kleště na trhání zubů**.* (Bořkovcová, s. 80)

*„**Vypadáte jako ryby na suchu**.“* (Bořkovcová, s. 109)

- **Personifikace,** např.:

*Protože **bacily čekají** jen na to, až prochladneme.* (Bořkovcová, s. 19)

*Není vidět **lampy**. Jestli tu jsou, **zapomněly svítit**.* (Bořkovcová, s. 57)

- **Hyperboly**, např.:

*Nenabourejte tramvaj, řekla teta – a**si tak před sto lety**.* (Bořkovcová, s. 62)

*„Ale švagrový **dyby stokrát vopakoval** –“* (Bořkovcová, s. 88)

- **Slang,** např.:

*„Co jsme měli z **dějáku**?“ bručí Vašek, hrabe se v tašce a na nikoho se nedívá.* (Bořkovcová, s. 55)

*„Stopit kolo je pro někoho lehčí než napsat **slohák**,“ praví nedbale Káťa a natáčí si roztržitě konečky zlatých vlasů na prst.* (Bořkovcová, s. 68)

- **Expresivní výrazy,** např.:

*„Cvoci dou. **No tě pic** –“* (Bořkovcová, s. 14)

*„**Neblbněte**,“ říká Danka.* (Bořkovcová, s. 27)

***Říď u** není zavřenými dveřmi zřetelně slyšet, zato ten druhý hlas ano.* (Bořkovcová, s. 34)

*„Jestli někdy nějaký námořník potřeboval **flašku** rumu –“* (Bořkovcová, s. 90)

- **Expresivní výrazy s citově negativním příznakem,** např.:

*„Tak co bude s těma kuličkama, **blbouni**,“ křičí.* (Bořkovcová, s. 16)

*„Ať si svý **pitomý** kolo strčí za čepici.“* (Bořkovcová, s. 17)

*„**Na co čumíš, vrtáku**?“* (Bořkovcová, s. 60)

*„A ještě **chcíplá**.“* (Bořkovcová, s. 114)

- **Expresivní výrazy s citově pozitivním příznakem,** např.:

***Chlapeček**, který si všiml, že se na něj Pip konečně podíval, si to k němu namíří.* (Bořkovcová, s. 23)

*„Měl takové **brejličky**…“* (Bořkovcová, s. 49)

- **Zkrácená slova,** např.:

*„**Samo**,“ řekne Pip tak vděčně, že Marjána už radši mlčí.* (Bořkovcová, s. 46)

7 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo charakterizovat jazykové prostředky ve vybraných knihách Hany Bořkovcové.

Teoretická část byla rozdělena do šesti kapitol, ve kterých jsme se zabývali slovní zásobou, spisovností a nespisovností českého jazyka a stratifikací národního jazyka. Pro celistvost práce jsme také stručně nastínili život a tvorbu spisovatelky Hany Bořkovcové. Ta prošla společně se svou rodinou koncentračními tábory. Tato událost ji zajisté velmi ovlivnila na její tvorbě. V díle *Zakázané holky* se téma války a holocaustu nese celou hlavní dějovou linií a jazykové prostředky jsou tomu také uzpůsobeny. V knihách *Cesta kolem světa za osmdesát let, My tři cvoci* a *Stan, do kterého prší* téma rasové čistoty a války Bořkovcová okrajově také zmiňuje. Praktická část byla věnována tvorbě této autorky, ve které jsme analyzovali jazykové prostředky, které jsou pro knihy typické.

Rozborem vybraných knih byly na konkrétních ukázkách nalezeny typické jazykové prostředky, které Bořkovcová v dílech pro děti a mládež často používá. Zjistili jsme, že autorka využívá vedle spisovného jazyka rovněž nespisovný jazyk, který je zastoupen v podobě hovorové a obecné češtiny. Vypravěč téměř vždy používá spisovné roviny, kdežto promluvy a dialogy jednotlivých postav zaujímají nespisovné stanovisko. Nespisovné hláskové varianty se projevují uprostřed slov a na konci hodnotících adjektiv, kdy spisovné *-ý*, *-é* je zaměňováno za nespisovné *-ej*. Postavy ve svých promluvách často v příčestí minulém u sloves 1. a 2. třídy vynechávají souhlásku *-l* a redukují slabiku ve 3. osobě plurálu. Tyto hláskové a tvaroslovné prostředky, které jsou zastoupeny obecněčeskými výrazy plní v promluvách postav funkci autenticity. Bořkovcová se chtěla prostřednictvím tohoto jazyka co nejvíce přiblížit dětskému čtenáři. Zároveň také usilovala o to, aby se čtenář mohl co nejvíce ztotožnit s postavami knih.

Z roviny lexikální a slovotvorné využívala pro oživení textu hojného zastoupení obrazného příměru. Nešetřila ani expresivními výrazy, které byly jak pozitivně, tak i negativně zabarveny. Pro dětské postavy je v knihách typické zveličování situací, pro které autorka použila hyperboly. Pro rozvoj fantazie a představivosti je často využíváno přirovnání a personifikace.

Jako budoucí učitelka bych knihy pro děti a mládež od Bořkovcové doporučila nejen dětským čtenářům, ale klidně i dospělým. V knihách se totiž krom dětského příběhu vyskytuje podtext, který vede k zamyšlení se nad vlastními myšlenkami a hodnotami života.

Autorka prostřednictvím vypravěče často klade řečnické otázky čtenáři, se kterým je mnohdy v interakci. Nečeká odpověď, nabádá k zamyšlení.

Výsledky a poznatky z práce budou moci využít především studenti českého jazyka. Možné ji taky bude použít například k dalším analýzám stylu spisovatelky. Ve školství bych ji mohla rovněž zakomponovat i do výuky českého jazyka na základní škole, kde bych žáky seznámila s jednotlivými vrstvami či útvary českého národního jazyka. Spisovatelka Hana Bořkovcová nám totiž ve svých knihách názorně ukazuje svůj široký repertoár jazykových prostředků.

8 Seznam použité literatury

Primární literatura:

BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Cesta kolem světa za osmdesát let*. Praha: Albatros, 1982.

BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Stan, do kterého prší*. Ilustrovala Kristina PEŘICHOVÁ. Praha: Albatros, 1986.

BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Tři cvoci a cizí holka*. Ilustroval Kamil LHOTÁK. Praha: Albatros, 1987. Střelka (Albatros).

BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Praha: Albatros, 1995. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-00216-7.

Sekundární literatura

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. Odry: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

CHALOUPKA, Otakar a Jaroslav VORÁČEK. *Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátku 19. století po současnost)*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1984.

MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejvlivnější knihy*. V Praze: Albatros, 2013. ISBN 978-80-00-03336-5.

STYBLÍK, Vlastimil. *Základní mluvnice českého jazyka*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2004. ISBN 80-7235-018-8.

ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4.

Elektronické zdroje:

Česká nářečí a jejich specifika ← Jazyky.com. *Jazyky.com ← magazín o jazykovém vzdělávání, studiu, překladech, tlumočení a práci v zahraničí* [online]. Copyright © 2005 [cit. 10. 05. 2020]. Dostupné z: https://www.jazyky.com/ceska-nareci-a-jejich-specifika/

HANA BOŘKOVCOVÁ | LITERÁTI Z NAŠÍ ČTVRTI. *Úvod | LITERÁTI Z NAŠÍ ČTVRTI* [online]. Copyright © Z Literárního archivu Památníku národního písemnictví [cit. 20. 02. 2018]. Dostupné z: http://www.literatiznasictvrti.cz/cz/literati/hana-borkovcova

Hana Bořkovcová (1927 - 2009). *Redirecting to https://www.pametnaroda.cz/cs* [online]. Copyright © 2008 [cit. 10. 05. 2020]. Dostupné z: https://www.pametnaroda.cz/cs/borkovcova-hana-1927

Hana Bořkovcová | životopis, informace o spisovateli | ČBDB.cz. *Vaše databáze knih - knižní databáze | ČBDB.cz* [online]. Copyright © 2009 [cit. 18. 05. 2020]. Dostupné z: https://www.cbdb.cz/autor-13668-hana-borkovcova

Internetová jazyková příručka: Slovníček – vybrané pojmy. *Internetová jazyková příručka* [online]. Copyright © [cit. 21. 02. 2018]. Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=891

MALÁ, Vendula, *Charakteristika jazykových prostředků v knihách dětské literatury Josefa Čapka, Karla Čapka a Václava Čtvrtka.* Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. [cit. 20. 4. 2019]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/wfdqa/Charakteristika_jazykovych_prostredku_v_knihach_detske_literatury_Josefa_Capka__Karla_Capka_a_Vaclava_Ctvrtka.pdf

POLIACHOVÁ, Kateřina, *Přejatá slova v mluvě dětí 1. stupně základní školy*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. [cit. 20. 02. 2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/exna8/diplomka.pdf

PŘÍZNAKOVOST JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © Masarykova univerzita, Brno 2012 [cit. 19. 05. 2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/P%C5%98%C3%8DZNAKOVOST%20JAZYKOV%C3%9DCH%20PROST%C5%98EDK%C5%AE

Slovník české literatury po roce 1945 [online]. Copyright © [cit. 20. 02. 2018]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=676

SŮVA, Lubomír. *Figury a tropy*. IS – MU. [online]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2007/LJBcA11/Figury_a_tropy.pdf

9 Anotace

Jméno a příjmení:	Pavlína Brhlová
Katedra nebo ústav:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Luboš Veselý, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název závěrečné práce:	Jazykové prostředky u vybraných knih Hany Bořkovcové
Název závěrečné práce v angličtině:	Language means for selected books by Hana Bořkovcová
Anotace závěrečné práce:	Bakalářská práce je zaměřena na analýzu lexikálních a morfologických prostředků vybraných knih české spisovatelky Hany Bořkovcové – *Zakázané holky, Cesta kolem světa za osmdesát let, My tři cvoci* a *Stan, do kterého prší*. Teoretická východiska pro rozbor vybraných děl jsou získána z odborné literatury o stylu současné češtiny, zejména o stylu uměleckém, dále pak z literatury o slovní zásobě a její stratifikaci. Cílem práce je charakterizovat jazykové prostředky z hlediska jejich spisovnosti a nespisovnosti. Teoretická část bakalářské práce se věnuje slovní zásobě a rozvrstvením národního jazyka. V klíčové, tedy praktické části práce je úvodem nastíněn život autorky. Dále je ke každému dílu uveden stručný děj a charakteristika díla. Na konkrétních ukázkách z vybraných děl jsou názorně prezentovány jazykové prostředky, které se v knihách vyskytují. Pro vybrané knihy jsou charakteristické zejména prostředky hláskové, tvaroslovné, lexikální a slovotvorné. Vedle analýzy a klasifikace jazykových prostředků klade práce důraz i na vyhodnocení jejich funkce v rámci díla.

Anotace v angličtině	The bachelor thesis is focused on the analysis of lexical and morphological means of selected books by the Czech writer Hana Bořkovcová – *Zakázané holky, Cesta kolem světa za osmdesát let, My tři cvoci a Stan, do kterého prší*. The theoretical basis for the analysis of selected works is obtained from the professional literature on the style of contemporary Czech, especially on the artistic style and also from the literature on vocabulary and its stratification. The aim of the work is to characterize language means in terms of standard and non-standard langure. The theoretical part of the bachelor's thesis deals with vocabulary, stratification of the national langure. The introduction of the practical part of the work outlines the life of the author. Furthermore, brief plot description and characteristics of the work are given for each book. The linguistic means that appear in the books are presented on specific examples. Phonetic, morphological, lexical and word-formation means are characteristic for selected works. Aside from the analysis and classification of language means, the work also emphasizes the evaluation of their function within the work.
Klíčová slova:	Hana Bořkovcová, jazykové prostředky, slovní zásoba, spisovný jazyk, nespisovný jazyk, hláskové a tvaroslovné změny, lexikální a slovotvorná rovina, expresivnost, dialekt, obrazná pojmenování
Klíčová slova v angličtině	Hana Bořkovcová, language means, vocabulary, standard language, non-standard language, phonetic and morphological changes, lexical and word-formation level, expressiveness, dialect, figurative names
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	54 stran
Jazyk práce:	Český